

Tapahtumia kaikille!

Opas saavutettavan kulttuurifestivaalin järjestämiseen

www.kulttuuriakaikille.fi
www.kulturforalla.fi
www.cultureforall.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Tapahtumia kaikille! Opas saavutettavan kulttuurifestivaalin järjestämiseen

Kulttuuria kaikille -palvelun julkaisuja 1/2015

Kirjoittajat: Sini Kaartinen ja Aura Linnapuomi

Ohjausryhmä: Aura Linnapuomi, Outi Salonlahti ja Sari Salovaara

Kustantajat: Kulttuuria kaikille -palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry, Finland Festivals ry ja Lasipalatsin Mediakeskus Oy

Painos: 300 kpl

Taitto: Kasper Mäki-Reinikka

Kannen kuva: KUULAS – Kansainvälinen Lasten Teatteritapahtuma, kuvaaja Johannes Wiehn

Painopaikka: Paintek Pihlajamäki Oy, Helsinki

2. uudistettu painos

ISBN 978-952-6677-22-4 (PDF)

ISBN 978-952-6677-23-1 (DOC)

ISBN 978-952-6677-24-8 (nidottu)

ISSN 2341-913X (verkojulkaisu)

© Kulttuuria kaikille -palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry, kirjoittajat ja valokuvaajat

Tapahtumia kaikille!

Opas saavutettavan kulttuurifestivaalin järjestämiseen

Sisällys

1 Alkusanat	1
2 Saavutettavuus ja moninaisuus tapahtuman järjestämisessä	2
2.1 Suunnittelu	2
2.2 Näkökulmia moninaisuuteen	4
2.3 Kommenttien kerääminen ja hyödyntäminen	6
2.4 Resurssit ja rahoitus	6
3 Viestintä	7
3.1 Ulkoasun suunnittelu	7
3.2 Tiedot tapahtuman saavutettavuudesta	8
3.3 Verkkosivut	15
3.4 Kielivaihtoehdot	17
3.5 Opasteet	18
3.6 Tapahtuma-alueen kartta	18
4 Hinnoittelu	20
4.1 Avustajan ja tulkin maksuton sisäänpääsy	21
5 Asiakaspalvelu	22
5.1 Henkilökunnan rekrytointi ja koulutus	22
5.2 Lipunmyynnin esteettömyys	24
5.3 Yleisavustajat	25
5.4 Osallistuminen yhdessä	25
5.5 Jalkautuminen kentälle	27
6 Tapahtuma-alueen ja -tilojen suunnittelu	28
6.1 Liikennöinti ja pysäköinti	28
6.2 Sisäänkäynti	30

6.3 Kulkuväylät	32
6.4 Levähdyspaikat	32
6.5 Portaat, luiskat ja hissit	33
6.6 Palvelupisteet ja lainattavat apuvälineet	35
6.7 Induktiosilmukka	35
6.8 WC-, pukeutumis- ja peseytymistilat	37
6.9 Katsomot ja katsomokorokkeet	38
6.10 Myyntikojut, ravintolat ja kalusteet	40
6.11 Valaistus	40
6.12 Allergiat ja ilmanlaatu	41
6.13 Turvallisuus	42
7 Tulkkaukset	43
7.1 Kuvailutulkkaus	43
7.2 Tulkkaus viittomakielelle	48
7.3 Kirjoitustulkkaus	51
8 Kielensisäinen tekstitys	53
8.1 Kielensisäisen tekstityksen järjestäminen	53
9 Tuottajan vinkit ja loppusanat	56
10 Yhteystietoja ja apua suunnitteluun	57
Lähteet	60
Liite 1 Saavutettavuuden ja moninaisuuden tarkistuslista tapahtumille	64
Liite 2 Ikäihmisten erityistarpeet	80

1 Alkusanat

Tämä saavutettavuusopas on suunnattu kaikille kulttuurifestivaalien järjestäjille. Se tarjoaa käytännönläheistä tietoa tapahtumien saavutettavuuden ja moninaisuuden kehittämiseksi. Opas auttaa huomioimaan monenlaisten yleisöjen, tekijöiden ja esiintyjien tarpeita.

Tapahtuman saavutettavuuden ja moninaisuuden kehittämisestä hyöttyä monin eri tavoin. Tapahtuman asiakaspalvelu paranee ja mahdollisuudet tavoittaa uusia kävijöitä kasvavat. Saavutettavuuden ja moninaisuuden edistäminen lisää myös tapahtuman yhteiskunnallista uskottavuutta ja houkuttelevuutta, myös mahdollisten rahoittajien näkökulmasta.

Tapahtumia kaikille! -opas on tapahtumajärjestäjän työkalu sekä koko organisaation tietopaketti. Oppaassa käydään läpi tapahtumajärjestämisen eri osa-alueet ja huomioidaan kulttuurifestivaalien erityispiirteet, kuten tapahtumien väliaikaisuus, vuokratut tapahtumapaikat sekä talkoo- ja vapaaehtoistyöntekijät. Opas auttaa suunnittelutyössä, resurssien kartoittamisessa sekä koulutautumisessa. Oppaan lopussa on lista asiantuntijoista ja järjestöistä, joilta voi pyytää lisätietoa ja apua saavutettavuusratkaisujen kehittämiseen liittyen.

Oppaan liitteenä (ks. Liite 1) on tarkistuslista, jonka avulla voi helposti arvioida tapahtuman saavutettavuuden ja moninaisuuden nykytilaa. Tarkistuslista toimii lisäksi muistilistana ja ideoinnin tukena tapahtumaa järjestettäessä. Opas sisältää myös käytännön esimerkkejä eri kulttuuritapahtumien saavutettavuusratkaisuista. Tähän uudistettuun painokseen on lisätty myös saavutettavuutta ikäihmisten kannalta tarkasteleva Raisa Niemen artikkeli ”Ikäihmisten erityistarpeet” (ks. Liite 2).

Oppaan tiedot ja ohjeet on koottu useista eri lähteistä. Oppaassa on hyödynnetty erityisesti Kulttuuria kaikille -palvelun tuottamia ohjemateriaaleja ja tarkistuslistoja. Oppaan ovat koonneet ja kirjoittaneet Sini Kaartinen ja Aura Linnapuomi. Oppaan luku 3 (Viestintä) pohjautuu pääosin Kulttuuria kaikille -palvelun tuottamaan oppaaseen *Viestintää kaikille – Saavutettavan viestinnän opas kulttuuritoimijoille* (Salo 2013 a), ja luvut 7 ja 8 (Tulkkaukset ja Kielensisäinen tekstitys) pääosin Kulttuuria kaikille -palvelun ja Suomen Teatterit ry:n tuottamaan oppaaseen *Teatteria kaikille! Opas teattereille saavutettavaan toimintaan* (Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara & Turpeinen 2014).

Sini Kaartinen työsti opasta vuosina 2012–2013 osana Humanistiselle ammattikorkeakoululle tekemäänsä opinnäytetyötä. Kaartinen hyödynsi oppaan kokoamisessa ja kirjoittamisessa mm. kokemustaan turkulaisen rock-festivaali Ruisrockin saavutettavuusvastaavana (vuosina 2012–2013). Kaartisen työtä ohjasi ohjausryhmä (Aura Linnapuomi, Sari Salovaara ja Outi Salonlahti Kulttuuria kaikille -palvelusta). Oppaan laajempaan ohjausryhmään kuuluivat lisäksi Rita Paqvalén ja Petr Potchinchtkhikov Kulttuuria kaikille -palvelusta.

Oppaan työstämisessä ovat auttaneet kulttuurialan tapahtumatuottajat ja tarkastamisessa saavutettavuusalan asiantuntijat. Lämmin kiitos kaikille avusta!

2 Saavutettavuus ja moninaisuus tapahtuman järjestämisessä

Saavutettava kulttuuritapahtuma tarkoittaa, että erilaisille ihmisille tarjotaan mahdollisimman hyvät osallistumis-, esiintymis- ja työskentelymahdollisuudet riippumatta heidän yksilöllisistä ominaisuuksistaan.

Saavutettavuus-käsitteen rinnalla käytetään usein käsitettä esteettömyys. Esteettömyys liittyy kuitenkin erityisesti rakennetun ympäristön ja tilojen toimivuuteen. Saavutettavuus taas on laajempi käsite, joka pitää sisällään myös tapahtuman palveluiden ja viestinnän toimivuuden.

Saavutettavuus on siis muutakin kuin esteetön pääsy tapahtumaan. Jotta mahdollisimman monen olisi helppoa osallistua, esiintyä ja työskennellä, on tapahtuman suunnittelussa kiinnitettävä huomiota niin viestinnän saavutettavuuteen, hinnoitteluun, asiakaspalveluun, rakennetun ympäristön ratkaisuihin kuin palveluiden saavutettavuuteen.

2

Moninaisuutta kunnioittavassa tapahtumassa kaikki kävijät ovat tervetulleita ja heidät otetaan huomioon tasa-arvoisesti esimerkiksi ulkonäköön, uskontoon, seksuaaliseen suuntautumiseen, ikään ja taustaan katsomatta. Moninaisuuden huomioiminen luo turvallisuuden ja osallisuuden tunnetta ja on osoitus tapahtumajärjestäjän avoimesta asenteesta. Saavutettavassa tapahtumassa moninaisuutta otetaan huomioon esimerkiksi viestinnässä, sisällöissä ja rekrytoinneissa¹.

Saavutettavuuden ja moninaisuuden kehittämiseksi kannattaa toimia pitkäjänteisesti ja tavoitteellisesti. Monia parannuksia on kuitenkin mahdollista toteuttaa myös nopeasti, helposti ja edullisesti. Tässä luvussa kerrotaan, miten saavutettavuutta ja moninaisuutta voidaan suunnitella lyhyellä ja pitkällä aikavälillä, ja mistä löytää resursseja työskentelyn tueksi.

2.1 Suunnittelu

Saavutettavuuden ja moninaisuuden suunnittelu kannattaa aloittaa hyvissä ajoin ennen tapahtumaa, silloin, kun tapahtuman suunnittelu ja esituotantovaihe muutenkin käynnistyvät. Saavutettavuus- ja moninaisuusratkaisut ovat osa tapahtuman perustoteutusta, joten niiden suunnittelua ei kannata erottaa tapahtuman muusta suunnittelusta.

Aluksi on hyvä kartoittaa, mikä on tapahtuman saavutettavuuden ja moninaisuuden nykytilanne. Samalla selviää, missä jo käytössä olevissa ratkaisuissa on onnistuttu ja

---

1 Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara ja Turpeinen 2014, 21.

missä on vielä kehittämisen varaa. Jos saavutettavuutta ja moninaisuutta ei ole otettu tapahtumassa huomioon, on kartoittaminen hyvä tapa saada selville lähtötilanne suunnittelulle.

Oman tapahtuman saavutettavuutta ja moninaisuutta voi arvioida omatoimisesti tämän oppaan lopusta löytyvän tarkistuslistan avulla (ks. Liite 1, ks. sivu 64). Tapahtumalle on myös mahdollista tilata ulkopuolisen asiantuntijan tekemä saavutettavuuskartoitus. Saavutettavuuskartoitus tarkoittaa, että sekä tapahtuma-alueen ja -tilojen esteettömyyttä että tapahtuman palvelujen ja viestinnän saavutettavuutta tarkastellaan. Saavutettavuuskartoituksen tekijöitä voi tiedustella mm. Kulttuuria kaikille -palvelun kautta: www.kulttuuriakaikille.fi. Jos ulkopuolinen asiantuntija on kartoittanut tapahtuman saavutettavuutta aikaisemmin, kannattaa harkita päivittävän kartoituksen tilaamista. Jos edellisestä kartoituksesta on kulunut esimerkiksi yli viisi vuotta, kannattaa uusi kartoitus todennäköisesti teettää.

Päätimme tehdä saavutettavuuskartoituksen asiantuntijoita haastatellen sekä yleisökyselyn avulla. Avasimme netissä kyselylomakkeen, jonka kautta saimme yleisöltä paljon arvokasta tietoa omista onnistumisistamme ja kehittämiskohteista. Osa palautteesta oli hyvinkin konkreettista, kuten että valaistusta tapahtuma-alueella tulisi lisätä. Lisäsimmekin sitten valaistusta heti vielä samana vuonna.

Ruisrock ²

Kun tapahtuman saavutettavuuden nykytilaa on selvitetty, kannattaa tapahtumalle laatia saavutettavuussuunnitelma. Suunnitelmaan kannattaa kirjata ainakin tavoitteet, toimenpiteet, aikataulu ja vastuuhenkilöt. Kaikkea ei kuitenkaan tarvitse toteuttaa kerralla, vaan suunnitelman voi laatia useammalle vuodelle. Suunnitelmaan kannattaa kirjata myös se, miten saavutettavuuden kehittymistä seurataan ja arvioidaan.

Saavutettavuuteen liittyvät suunnitelmat ja ratkaisut kannattaa aina toteuttaa yhteistyössä saavutettavuusalan asiantuntijoiden ja kohderyhmiin kuuluvien henkilöiden eli kokemusasiantuntijoiden kanssa. Yhteistyö saavutettavuusalan asiantuntijoiden kuten vammaisjärjestöjen kanssa helpottaa suunnittelua ja varmistaa, että olennaiset asiat tulevat huomioiduiksi.

Suunnitteluvaiheen yhteistyö myös kokemusasiantuntijoiden kanssa on tärkeää: heillä on omakohtaista tietoa ja kokemusta siitä, mitkä ratkaisut toimivat heidän kannaltaan

² Anttila 2013, haastattelu 17.11.2013.

parhaiten. Lista saavutettavuus- ja moninaisuusalan asiantuntijoista sekä yhdistyksistä ja järjestöistä, joiden kautta voi löytää kokemusasiantuntijoita, on luvussa 10 Yhteystietoja ja apua suunnitteluun, sivu 57.

2.2 Näkökulmia moninaisuuteen

Moninaisuus tarkoittaa, että eri ryhmien elämisen tavat, tottumukset ja perinteet mielletään keskenään yhdenvertaisiksi siitä huolimatta, että ne ovat erilaisia. Erilaisuutta ei nähdä vain ”muissa” vaan myös itsessä, ”meissä”. Lisäksi erilaisuus itsessään koetaan arvokkaaksi³. Omien asenteiden tarkasteleminen ja tiedostaminen on osa yhdenvertaisen tapahtuman järjestämistä.

Yhdistyneiden kansakuntien Ihmisoikeusjulistuksen 27. artiklan mukaan jokaisella tulisi olla mahdollisuus osallistua yhteiskunnan sivistyselämään ja nauttia taiteista⁴. Yhdenvertainen tapahtuma ottaa tämän huomioon niin yleisötyössä kuin sisällöissä ja rekrytoinneissakin.

Moninaisuusnäkökulmasta yhteistyö erilaisten väestöryhmien, kuten kulttuuri- ja kielivähemmistöjen, vammaisryhmien ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen edustajien kanssa sekä tapahtuman tarjonnan suunnittelussa että sitä toteutettaessa on tärkeää. Tämä edistää erilaisten kokemusten, kiinnostusten kohteiden ja teosten esille pääsemistä.

Moninaisuuden huomioiminen myös rekrytoinnissa antaa ympäristölle konkreettisen osoituksen tapahtuman yhdenvertaisesta arvomaailmasta. Yhdenvertaisessa tapahtumassa henkilökunta ja vapaaehtoisten verkosto heijastavat yhteiskunnan moninaisuutta. Lue lisää moninaisuuden huomioimisesta rekrytointiprosesseista luvusta 5.1 Henkilökunnan rekrytointi ja koulutus, sivu 22.

Moninaisuutta voi ottaa huomioon myös tapahtuman viestinnässä esimerkiksi käyttämällä viestinnässä monia kieliä. Kielitaidon painottaminen rekrytoinnissa voi parantaa tapahtuman monikielistä viestintää sekä kirjallisessa muodossa että tapahtuman suullisessa asiakaspalvelussa. Mahdollisuus kysyä lisätietoja monilla kielillä voi tuoda runsaasti lisä-arvoa koko tapahtumalle moninaisuuden näkökulmasta.

On tärkeää, että kaikki tapahtumaan osallistuvat tuntevat itsensä tervetulleiksi. Yhteistyö erilaisten sidosryhmien kanssa voi vahvistaa tunnetta siitä, että tapahtuma on tarkoitettu ”juuri minulle”. Myös tapahtuman viestinnässä voi korostaa, että kaikki ovat tervetulleita tapahtumaan. Tapahtumaa voi esimerkiksi markkinoida ”Syrjinnästä vapaana alueena”⁵.

3 Hiltunen, 9.

4 Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 1948.

5 Yhdenvertaisuus.fi 2014.

Viestinnässä voi käyttää myös esimerkiksi sateenkaarilippua, jolla voi osoittaa, että tapahtuma haluaa huomioida seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä toiminnassaan. Myös tapahtuman tilaratkaisuissa pitäisi huomioida sukupuolivähemmistöjä tarjoamalla sukupuolineutraaleja wc-, pukeutumis- ja peseytymistiloja esiintyjille, työntekijöille sekä yleisölle⁶.

Myös asiakkaiden, esiintyjien ja työntekijöiden mahdolliset tarpeet hiljentymiseen liittyvät tapahtumatiilojen suunnitteluun. Moninaisuutta kunnioittava tapahtuma voi tarjota hiljentymistilan, jota voi tarpeen vaatiessa käyttää myös rukoustilana.⁷

Monikulttuurisuusnäkökulmasta on tärkeää, että kukaan ei kokisi itseään ulkopuoliseksi tai ei-toivotuksi kävijäksi, työntekijäksi tai esiintyjäksi oman kulttuuritaustansa vuoksi. Yleispätevien ohjeiden antaminen tämän asian edistämiseksi on kuitenkin hankalaa. Kävijä-näkökulmasta olennaisinta on aina kunkin henkilön kokemus kiinnostus tapahtuman ohjelmatarjontaa ja toimintaa kohtaan.

Monikulttuurisuusnäkökulmasta yhdenvertainen tapahtuma ei myöskään tarkoita sitä, että paikalle on onnistuttu houkuttelemaan kulttuuritaustaltaan mahdollisimman moninainen joukko, vaan sitä, että osallistumiseen liittyvät mahdolliset kulttuuriset esteet poistetaan. Siksi on tärkeää tehdä yhteistyötä esimerkiksi monikulttuuristen järjestöjen kanssa ja näin selvittää mahdollisia esteitä, jotka hankaloittavat osallistumista. Samalla on kuitenkin pyrittävä välttämään stereotyyppisiä korostavia ratkaisuja.

Lisätietoa:

Abu-Hanna, Umayya 2011. *Multikulti. Monikulttuurisuuden käsikirja*. Siltala.

Eskola, Jaana (toim.) 2013. *Kohti yhdenvertaisempia kulttuuripalveluja*. British Council. Unigrafia Oy. Helsinki.

⁶ Tarve sukupuolineutraaleille wc-, pukeutumis- ja peseytymistiloille liittyy myös esteettömiin ratkaisuihin, sillä vammaisella henkilöllä voi olla vastakkaista sukupuolta oleva avustaja.

⁷ Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara ja Turpeinen 2014, 21.

2.3 Kommenttien kerääminen ja hyödyntäminen

Saavutettavuusratkaisuista kannattaa kerätä kommentteja ja palautetta. Niitä voi pyytää esimerkiksi tietyltä kohderyhmältä, jos haluaa saada tietoa siitä, kuinka hyvin kyseisen kohderyhmän huomioiminen on onnistunut.

Tapahtuman verkkosivuilla ja painetuissa esitteissä kannattaa mainita, että kommentteja ja palautetta otetaan mielellään vastaan, ja että niitä hyödynnetään toiminnan kehittämisessä. Palautteista saattaa nousta esiin hyviä parannusehdotuksia sekä asioita, joita ei välttämättä olisi muuten tullut ajatelleeksi.

Jotta kommentteja ja palautetta saataisiin erilaisilta ihmisiltä, tulisi niitä kerätä monilla eri tavoilla ja välineillä. Olisi hyvä, että asiakkaat voisivat kertoa huomioistaan sekä kirjallisesti että suullisesti niin ennen tapahtumaa, sen aikana kuin tapahtuman jälkeenkin.

Kirjallisia kommentteja voi kerätä esimerkiksi verkkosivuille laitettavan palautelomakkeen avulla. Sähköistä palautelomaketta käytettäessä on tärkeää huolehtia lomakkeen teknisestä esteettömyydestä (lisätietoa teknisestä esteettömyydestä on luvussa 3.3 Verkkosivut, sivu 15). Tapahtuman asiakaspalvelijoita on myös tärkeää ohjeistaa kirjaamaan suulliset kommentit ylös. Lisäksi tarvitaan käytäntöjä, joiden avulla suullisesti ja kirjallisesti saatu palaute käsitellään säännöllisesti yhdessä henkilökunnan kanssa.

2.4 Resurssit ja rahoitus

Kaikessa toiminnassa kannattaa pyrkiä alusta alkaen saavutettaviin ratkaisuihin. Monet ratkaisuista ovat toteutettavissa edullisesti ja helposti. Osa ratkaisuista ei edellytä taloudellisia resursseja, vaan ainoastaan toimintatavan muutosta.

Saavutettavuustyöhön on myös tarjolla avustuksia, esimerkiksi saavutettavuuskartoitusten ja -suunnitelmien toteuttamiseen sekä peruskorjauksille.

Tietoa kulttuuritoimijoiden saavutettavuustyöhön suunnatuista avustuksista on esimerkiksi Kulttuuria kaikille -palvelun verkkosivuilla osoitteessa: www.kulttuuriakaikille.fi/rahoituslahteita. Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt jo useamman vuoden avustusta vammaisyhteisöjen kulttuuritoimintaan ja kulttuurin saavutettavuuden edistämiseen⁸.

---

⁸ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.

3 Viestintä

Tässä kappaleessa on perustiedot saavutettavasta viestinnästä. Lisätietoja ja yksityiskohtaisempaa tietoa on Kulttuurilla kaikille -palvelun julkaisemassa oppaassa *Viestintää kaikille – Saavutettavan viestinnän opas kulttuuritoimijoille* (Salo 2013 a), johon tämän kappaleen tiedot pääosin perustuvat.

Kulttuuritapahtuman viestintä on saavutettavaa, kun annettu informaatio on sisällöltään ymmärrettävää, ulkoasultaan selkeää, helppokäyttöistä ja helposti saatavilla. Tapahtuman esteettömyydestä ja saavutettavuudesta kertominen viestinnässä on myös erittäin olennaista. Kävijöiden kannalta on tärkeää saada tietoa sekä saavutettavista ratkaisuista ja palveluista että myös mahdollisista osallistumista haittaavista esteistä.

Viestintää kannattaa kohdentaa monipuolisesti eri tahoille. Tapahtuman yhteystietorekistereihin kannattaa lisätä erilaisten vähemmistöryhmien, kuten vammais-, kieli- ja kulttuurivähemmistöjen yhdistyksiä ja järjestöjä sekä muita moninaisuutta edustavia tahoja (yhteystietoja ja esimerkkejä on luvussa 10 Yhteystietoja ja apua suunnitteluun, sivu 57).

Saavutettavista ratkaisuista ja palveluista kannattaa aina tiedottaa sekä kaikille kävijöille että erityisesti saavutettavien ratkaisujen ja palvelujen ensisijaisille kohderyhmille. Parhaita väyliä ja tapoja tiedottaa kannattaa miettiä yhdessä eri kohderyhmien edustajien kanssa.

Viestintää suunniteltaessa voi harkita materiaalin tuottamista myös pistekirjoituksella ja isokirjoituksella. Materiaalin tuottamisesta kannattaa kuitenkin aina neuvotella etukäteen käyttäjäryhmien kanssa. Tällä tavoin selviää, onko pistekirjoitus- ja isokirjoitusmateriaalille todellista kysyntää.

3.1 Ulkoasun suunnittelu

Viestintämateriaalien ulkoasu tulee suunnitella selkeäksi ja luettavaksi. Kun ulkoasu on selkeä, lukijan huomio kohdistuu olennaisiin asioihin, ja lukeminen helpottuu. Viestintämateriaalien ulkoasuun liittyvät saavutettavuusohjeistukset ovat sovellettavissa kaikkiin visuaalisiin materiaaleihin kuten verkkosivuihin, esitteisiin, julisteisiin, mainoksiin, flyereihin, asiakaslehtiin ja opasteisiin.

Perusohjeita saavutettavan ulkoasun suunnitteluun:

- Tekstiä ei kannata laittaa edes osittain kuvan tai kuviollisen taustan päälle.
- Tekstin ja taustan välisen tummuuskontrastin on oltava selkeä. Musta teksti luonnonvalkoisella pohjalla on luettavinta.
- Kirjainkoko (nk. fonttikoko) kannattaa pitää tarpeeksi suurena, jotta tekstiä olisi helppo lukea. Jos mahdollista, kirjainkooksi kannattaa valita pistekoko 16 (suosituskoko viittaa kirjaimen kokoon käytettäessä Arial-kirjaintyyppiä), jolloin se vastaa myös heikkonäköisille suunnatun tekstin suositeltua kirjainkoko.
- Kirjaintyyppin valinnassa kannattaa suosia selkeitä ja yleisesti käytössä olevia kirjaintyyppejä. Epätavallisia muotoja, kuten hyvin kapeaa, koukeroista tai ohutta kirjaintyyppiä kannattaa välttää.
- Rivivälien tulee olla väljiä.
- Pienaakkoset ovat luettavampia kuin suuraakkoset.

3.2 Tiedot tapahtuman saavutettavuudesta

Tapahtuman saavutettavuustiedot tulee aina sisällyttää osaksi tapahtuman viestintää. Tietojen avulla kävijät voivat arvioida etukäteen, kuinka helppoa heidän on osallistua tapahtumaan. Saavutettavuustiedot auttavat käynnin suunnittelemisessa kuten siinä, tarvitaanko apuvälineitä ja/tai avustajaa mukaan.

Kävijöiden kannalta on tärkeää tietää myös mahdollisista osallistumista haittaavista esteistä. Se, että viestinnässä kerrotaan avoimesti myös osallistumisen esteistä, on positiivinen viesti, sillä se kertoo, että tapahtuma tiedostaa saavutettavuuden ja siitä tiedottamisen merkityksen.

Monet kävijät ovat tottuneet etsimään saavutettavuustietoja tapahtumien verkkosivuilta. Saavutettavuustiedot kannattaa sijoittaa verkkosivuille omaan helposti löydettävissä olevaan ”Saavutettavuus”-osioonsa. Saavutettavuus-osio kannattaa sijoittaa esimerkiksi päävalikkoon, jotta se näkyy heti etusivulla. Lisäksi linkki saavutettavuus-osioon kannattaa laittaa tapahtuman yhteystietojen yhteyteen.

Ainakin seuraavat perustiedot kannattaa kertoa:

1. Onko tapahtumapaikkaan esteetön sisäänkäynti?
2. Onko tapahtumapaikalla esteetön wc?
3. Onko tapahtumapaikalla esteettömiä autopaikkoja?
4. Ovatko tapahtuma-alueen ja -tilojen kulkureitit esteettömiä?
5. Onko katsomoissa pyörätuolipaikkoja?
6. Onko käytössä induktiosilmukka, ja missä tiloissa?
7. Pääseekö avustaja⁹ tai tulkki maksutta sisään tapahtumaan?
8. Keneltä voi kysyä lisätietoa saavutettavuudesta (puhelinnumero ja sähköpostiosoite)?

Lisäksi saavutettavuus-osiossa kannattaa kertoa esimerkiksi tarjolla olevista tulkkauksista (ks. luku 7 Tulkkaukset, sivu 43) sekä lainattavista apuvälineistä. Lisää vinkkejä asioista, joista voi ja kannattaa kertoa saavutettavuus-osiossa, voi katsoa Kulttuurista kaikille -palvelun julkaisusta *Viestintää kaikille – Saavutettavan viestinnän opas kulttuuritoimijoille* (Salo 2013 a, 8).

Saavutettavuudesta kannattaa kertoa painetussa viestinnässä mahdollisuuksien mukaan samoja tietoja kuin internetissä. Jos tila on rajallinen, painetussa viestinnässä kannattaa antaa ainakin seuraavat tiedot:

1. Onko tapahtumapaikkaan esteetön sisäänkäynti?
2. Onko tapahtumapaikalla esteetön wc?
3. Ovatko tapahtuma-alueen ja -tilojen kulkureitit esteettömiä?
4. Onko käytössä induktiosilmukka, ja missä tiloissa?
5. Keneltä voi kysyä lisätietoa saavutettavuudesta (puhelinnumero ja sähköpostiosoite)?

---

⁹ Vammaisen henkilön avustaja voi olla esimerkiksi liikkumisesteisen henkilön avustaja, näkövammaista henkilöä avustava opas tai kehitysvammaista henkilöä avustava ohjaaja.

Saavutettavuudesta viestiminen ja viestinnän kohdentaminen toi meille uutta yleisöä. Festivaalialueella liikkui paljon enemmän esimerkiksi pyörätuolilla liikkuvia kävijöitä. Lisäksi katsomokorokkeet, joita oli jokaisen neljän ison lavan luona, täyttyivät välillä ääriään myöten. Seuraavana vuonna suurensimme katsomokorokkeiden kokoa ja jatkoimme edelleen kohdennettua viestintää.

Ruisrock¹⁰

Saavutettavuustietojen tuottaminen

Saavutettavuustiedot annetaan sanallisesti. Tekstin yhteydessä kannattaa lisäksi käyttää saavutettavuussymboleja. Symbolit selkeyttävät tekstiä ja tukevat ymmärtämistä. Lisäksi kannattaa käyttää myös valokuvia, sillä ne konkretisoivat saavutettavuustietoja ja voivat auttaa ratkaisujen tunnistamisessa paikan päällä.

Ennen saavutettavuustietojen antamista tapahtumapaikkaa ja -tiloja on tarkasteltava esteettömysohjeistusten (ks. luku 6 Tapahtuma-alueen ja -tilojen suunnittelu, sivu 28) avulla. Jos tapahtumapaikka ja -tilat todetaan pääosin ohjeistusten mukaisiksi, voidaan viestinnässä kertoa esimerkiksi, että ”Tapahtumapaikkaan on esteetön sisäänkäynti”, tai että ”Tapahtumapaikalla on esteetön wc”. Lisäksi kerrotaan esteettömän sisäänkäynnin ja wc:n sijainti, sekä mahdolliset tarkennukset siitä, millaisia puutteita sisäänkäynnin tai wc-tilan esteettömyydessä on.

---

10 Anttila 2013, haastattelu 17.11.2013.

Seuraavassa taulukossa on esimerkkejä siitä, miten saavutettavuuden perustiedoista voi viestiä:

<p>Saavutettavuus toteutuu pääosin ohjeistusten mukaisesti¹¹ → Saavutettavuussymbolia käytetään.</p>	<p>Saavutettavuus ei toteudu → Saavutettavuussymbolia ei käytetä.</p>
 <p>Tapahtumapaikkaan on esteetön sisäänkäynti.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kerro esteettömän sisäänkäynnin sijainti sekä mahdolliset puutteet sisäänkäynnin esteettömyydessä. • Kuvitteellinen esimerkki puutteista: <ul style="list-style-type: none"> - Sisäänkäynnin oven kynnyks on 30 mm korkea ja oviaukon leveys on vain 800 mm. 	<p>Tapahtumapaikkaan ei ole esteetöntä sisäänkäyntiä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kerro sisäänkäynnistä. • Kuvitteellinen esimerkki sisäänkäynnistä kertomisesta: <ul style="list-style-type: none"> - Sisäänkäynnille johtaa kahdeksan porrasaskelmaa.
  <p>Tapahtumapaikalla on esteetön wc.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kerro esteettömän wc:n sijainti sekä mahdolliset puutteet wc-tilan esteettömyydessä. • Kuvitteellinen esimerkki puutteista: <ul style="list-style-type: none"> - Wc-istuimen vieressä on vapaata tilaa vain 700 mm oikean käden puolella. 	<p>Tapahtumapaikalla ei ole esteetöntä wc:tä.</p>

11 Ks. ohjeistukset luvusta 6 Tapahtuma-alueen ja -tilojen suunnittelu, sivu 28.

Tapahtumapaikalla on esteettömiä autopaikkoja.

- Kerro esteettömien autopaikkojen sijainti ja määrä sekä mahdolliset puutteet autopaikkojen esteettömydessä.
- Kuvitteellinen esimerkki puutteista:
  - Esteettömän autopaikan etäisyys esteettömästä sisäänkäynnistä on noin 50 m.

Tapahtumapaikalla ei ole esteettömiä autopaikkoja.

- Kerro tarjolla olevista muista pysäköintimahdollisuuksista.

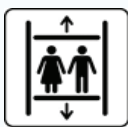

Tapahtuma-alueen ja -tilojen kulkureitit ovat esteettömiä.

- Kerro mahdolliset puutteet liikkumisen esteettömydessä sekä ulkoalueilla että sisätiloissa.
- Kuvitteellinen esimerkki puutteista:
  - Kulkuväylät osittain soraa ja hiekkaa.

Tapahtuma-alueen ja -tilojen kulkureitit eivät ole esteettömiä.

- Kuvaile kulkureittejä.
- Kuvitteellinen esimerkki kulkureittien kuvailusta:
  - Tiloja on useassa eri kerroksessa. Kerrosten välillä ei ole hissiä. Huoneiden välillä ovat kynnykset ovat hyvin korkeita. Klubi-tilaan on kolme porrasaskelmaa.

Tiloissa on hissi.

- Kerro hissien sijainti sekä mahdolliset puutteet hissien esteettömydessä.
- Kuvitteellinen esimerkki puutteista:
  - Hissin syvyys on 1300 mm ja leveys 1000 mm. Painikkeet ovat 1000 mm - 1200 mm korkeudella.

Tiloissa ei ole hissiä.

<p>Katsomossa on pyörätuolipaikkoja.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kerro myös pyörätuolipaikkojen määrä sekä paikkojen sijainnit. Kerro lisäksi, jos pyörätuolipaikan tarpeesta täytyy ilmoittaa etukäteen esimerkiksi lipun varaamisen yhteydessä. • Kerro myös mahdolliset puutteet pyörätuolipaikkojen esteettömyydessä. • Kuvitteellinen esimerkki puutteista: <ul style="list-style-type: none"> - Paikkojen vapaan tilan leveys on 800 mm ja vapaan tilan syvyys 1300 mm. 	<p>Katsomossa ei ole pyörätuolipaikkoja.</p>
<p>Tapahtumapaikalla on luiskalla varustettu pyörätuolia käyttäville asiakkaille tarkoitettu katsomokoroke.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kerro myös katsomokorokkeen sijainti. • Kerro myös mahdolliset puutteet katsomokorokkeen esteettömyydessä. • Kuvitteellinen esimerkki puutteista: <ul style="list-style-type: none"> - Katsomokorokkeelle johtava luiska on jyrkkä (15 %). 	<p>Tapahtumapaikalla ei ole katsomokoroketta.</p>
 <p>Käytössä on induktiosilmukka.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kerro myös, missä tiloissa induktiosilmukka on käytössä. 	<p>Käytössä ei ole induktiosilmukkaa.</p>
<p>Avustaja¹² tai tulkki pääsevät tapahtumaan sisään maksutta.</p>	
<p>Keneltä voi kysyä lisätietoa saavutettavuudesta (puhelinnumero ja sähköpostiosoite)?</p>	

¹² Vammaisen henkilön avustaja voi olla esimerkiksi liikkumisesteisen henkilön avustaja, näkövammaista henkilöä avustava opas tai kehitysvammaista henkilöä avustava ohjaaja.

Seuraavassa taulukossa on esitetty, mitä muita tietoja saavutettavuudesta kannattaa mahdollisuuksien mukaan antaa:

<p>Tarjolla on lainattavia apuvälineitä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kerro mitä apuvälineitä voi lainata ja mistä.	
<p>Tapahtumassa on näkövammaisille henkilöille suunnattuja palveluja.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kerro mitä palveluja.	
<p>Tapahtumassa on viittomakielelle tulkattua ohjelmaa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kerro mitä ohjelmaa ja esityksen ajankohta.	
<p>Tapahtumassa on kuvailutulkattua ohjelmaa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kerro mitä ohjelmaa ja ohjelman ajankohta sekä tarkemmat ohjeet esimerkiksi siitä, mistä paikasta kuvailutulkkauskuulokkeet saa lainata ja mihin aikaan kuvailutulkkaus alkaa kuulua kuulokkeista.	
<p>Tapahtumassa on tekstitettyä ohjelmaa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kerro mitä ohjelmaa ja ohjelman ajankohta, sekä millä kielillä tekstitys on tarjolla ja mikä on ohjelman alkuperäiskieli.	
<p>Opastukset ovat tilattavissa myös esimerkiksi selkokielellä, viittomakielelle tulkattuina ja/tai kuvailutulkattuina.</p>	
<p>Avustaja- ja opaskoirat ovat tervetulleita tapahtumaan.</p> <p>(Lain mukaan opas- ja avustajakoiran pääsyä tapahtumaan ei saa kieltää.¹³)</p>	

Saavutettavuussymboleja ja muita symboleja voi ladata vapaasti ei-kaupallisiin tarkoituksiin:

Kulttuuria kaikille -palvelun verkkosivuilta osoitteesta:

www.kulttuuriaikaille.info/saavutettavuus_symboleja_viestintaan_kulttuuria_kaikille_palvelun_symbolipankki

Helsingin kaupungin Kuvasymbolit-sivustolta osoitteesta:

www.hel.fi/hki/hkr/fi/Helsinki+kaikille/Kuvasymbolit

3.3 Verkkosivut

Verkkosivujen saavutettavuus tarkoittaa niiden teknistä esteettömyyttä, rakenteen ja ulkoasun selkeyttä sekä sisällön ymmärrettävyyttä. Tekninen esteettömyys tarkoittaa mm. sitä, että sivusto on luettavissa esimerkiksi näkövammaisten henkilöiden käyttämällä apuvälineillä, kuten ruudunlukuohjelmilla.

Verkkosivujen tekninen toteutus tilataan usein ulkopuoliselta taholta. Sivuston tekniseltä toteuttajalta tulee edellyttää esteettömyyden huomioimista teknisissä ratkaisuissa.

Verkkosivujen ulkoasun suunnitteluun pätevät yleiset saavutettavan ulkoasun suunnittelun ohjeet (ks. luku 3.1 Ulkoasun suunnittelu, sivu 7). Jos verkkosivuston ulkoasun suunnittelu tilataan ulkopuoliselta suunnittelijalta, on häneltä edellytettävä saavutettavuuden huomioimista ulkoasuun liittyvissä ratkaisuissa.

Verkkosivuston rakennetta ja navigointia suunniteltaessa tärkeitä asioita ovat navigoinnin johdonmukaisuus, tietojen löydettävyyys ja sivuston rakenteen helppo hahmotettavuus. Sivuston rakennetta kannattaa suunnitella käyttäjää ajatellen: mitä tietoja tapahtumakävijä haluaa verkkosivuilta saada ja miten hän löytäisi ne mahdollisimman helposti.

Tilaaajan lyhyt muistilista, verkkosivujen tekninen toteutus:

- Tekniseltä toteuttajalta on edellytettävä esteettömyyden huomioimista teknisissä ratkaisuissa (toteuttajaa voi pyytää noudattamaan Verkkosisällön saavutettavuusohjeistusta WCAG 2.0: www.w3.org/Translations/WCAG20-fi/).
- Verkkosivut on toteutettava siten, että ne ovat luettavissa esimerkiksi erilaisilla näkövammaisten henkilöiden käyttämällä apuvälineillä.
- Verkkosivujen esteettömyyttä kannattaa testata. Yleensä näkövammaisten käyttäjien kannalta testatut sivut toimivat hyvin myös muiden käyttäjien kannalta. Esteettömyystestauksen voi tilata esimerkiksi Näkövammaisten Keskusliiton kautta osoitteesta: www.nkl.fi/fi/etusivu/esteettomyysratkaisut/wwwisivut_ja_palvelut/testaustilaaminen.

Ylläpitäjän lyhyt muistilista:

- Verkkosivuilla oleville kuville tulisi tarjota alt-määrite. Alt-määrite tarkoittaa lyhyttä kuvan sisältöä kuvailevaa tekstiä, joka antaa esimerkiksi näkövammaiselle ruudunlukuohjelmaa käyttävälle henkilölle tietoa siitä, mitä kuvassa on. Alt-määritteen saa myös joillakin selaimilla näkyviin viemällä hiiren osoittimen kuvan päälle. Alt-määrite on eri asia kuin kuvateksti tai tiedostonimi. Alt-määritteelle on yleensä varattu verkkosivuston päivitystyökalussa oma paikka, johon määritteen eli kuvailevan tekstin voi kirjoittaa.
- Ruudunlukuohjelmaa käyttävän henkilön kannalta on olennaista, että verkkosivuille laitettavat linkit nimetään siten, että ne kuvaavat asiaa, joka linkin takaa aukeaa. Esimerkiksi ”Tapahtuma-alueen kartta” -tyyppinen linkki kertoo siitä, mitä tietoa linkin avaamalla saa. Sen sijaan ”Lue lisää” -tyyppiset linkit eivät anna tietoa linkin takaa aukeavasta sisällöstä.
- Verkkosivuilla käytettävien tiedostomuotojen tulee olla esteettömiä, jotta niitä voi lukea myös apuvälineillä kuten ruudunlukuohjelmalla. Esimerkiksi DOC- ja RTF-muotoiset tiedostot sekä HTML-tekstiversiot ovat esteettömiä.
- HUOM! Usein käytetty PDF-tiedostomuoto ei ole esteetön ruudunlukuohjelmaa käyttävän näkövammaisen henkilön kannalta, eli sille tulisi aina olla tarjolla vaihtoehtoinen esteetön tiedostomuoto tai tekstiversio.
- Äänitiedostoista aukeavat hyvin ainakin MP3- ja Waw-tiedostotyyppit¹⁴.
- Jos mahdollista, verkkosivuille laitettavat videot kannattaa tekstittää.

14 Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara ja Turpeinen 2014, 12.

3.4 Kielivaihtoehdot

Viestinnässä on hyvä tarjota tietoa useilla kielillä, ainakin suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Kaikkiin kieliversioihin kannattaa laittaa ainakin perustiedot tapahtumasta ja sen ohjelmasta sekä saavutettavuustiedot. Kieliversioiden ei kuitenkaan tarvitse olla muilta osin yhtä kattavia. Suppeammissa kieliversioissa on kuitenkin hyvä olla maininta siitä, että joistakin aiheista on laajempaa tietoa muissa kieliversioissa. Käyttäjää kannattaa ohjata suoralla linkillä eri kieliversiossa olevaan perusteellisempaan tietoon, esimerkiksi: ”Lisää tietoa esiintyjistä englanniksi täältä”.

Kielivaihtoehdot mietittäessä voi ottaa huomioon myös selkokielen. Selkokieli on yleiskieltä luettavampi ja ymmärrettävämpi kielimuoto, joka voi palvella esimerkiksi kehitysvammaisia sekä kieltä opettelevia henkilöitä¹⁵.

Selkokielellä voi tuottaa esimerkiksi sellaista viestintämateriaalia, jonka sisältö on suhteellisen pysyvää. Tällaista sisältöä voivat olla esimerkiksi tapahtumaa yleisesti esittelevät tekstit tai turvallisuusohjeet. Samaa selkokielistä materiaalia voi hyödyntää tapahtuman viestinnässä useampana vuonna päivittämällä tarvittaessa yksityiskohtia kuten lipunhintoja, päivämääriä ja osoitteita.

Tietoa voi tarjota myös suomalaisella ja/tai suomenruotsalaisella viittomakielellä. Viittomakielisiä videoita voi tuottaa esimerkiksi materiaalista, jonka päivitystarve on pienempi, kuten yleisesti tapahtumaa esittelevistä teksteistä. Viittomakielisiä videoita voi sijoittaa tapahtuman omille verkkosivuille tai esimerkiksi YouTube-verkkosivustolle, jolloin videoihin johtava linkki laitetaan tapahtuman verkkosivuille. Viittomakielisen materiaalin avulla tapahtuma voi osoittaa huomioivansa toiminnassaan myös viittomakieltä käyttäviä henkilöitä. Sekä viittomakielisen että selkokielisen materiaalin tuottamisesta ja sisällöistä kannattaa aina keskustella etukäteen käyttäjäryhmien kanssa.

Jos tapahtuman viestinnässä käytetään nk. screenejä, eli näyttöjä, on niiden sisällön suunnittelussa huomioitava saavutettavan ulkoasun suunnitteluohjeet (ks. luku 3.1 Ulkoasun suunnittelu, sivu 7). Jos näyttöillä on videoita, olisi ne mahdollisuuksien mukaan hyvä tekstittää (jos mahdollista, niin ainakin suomeksi ja ruotsiksi). Videoihin on myös mahdollista lisätä viittomakielinen tulkkaus, joka tarkoittaa käytännössä, että esimerkiksi videon alareunassa näkyy tulkki.

Tapahtuman mahdollisissa kuulutuksissa on myös hyvä käyttää eri kieliä, jotta tärkeät viestit olisivat mahdollisimman monelle ymmärrettäviä. Lisäksi kuulutusten sisällöt on hyvä olla tarjolla myös tekstinä esimerkiksi mahdollisilla näyttöillä tai paperilla.

---

15 Selkokeskus 2014.

3.5 Opasteet

Opasteet auttavat tapahtuman kävijöitä ja henkilökuntaa suunnistamaan tapahtumassa ja löytämään eri tiloja ja tarjolla olevia palveluita. Opasteet ovat hyvin tärkeässä roolissa varsinkin silloin, kun tapahtuma-alue on iso ja vaikeasti hahmotettava. Tapahtuma-alueella olevien opasteiden lisäksi opastusjärjestelmään kuuluvat myös alueelle johdattavat opasteet. Opastusjärjestelmän johdonmukaisuus on tärkeää. Tämä tarkoittaa esimerkiksi opasteiden yhdenmukaisuutta sekä järjestelmän katkeamattomuutta.

Opasteiden tulee olla ulkoasultaan selkeitä ja sisällöltään ymmärrettäviä. Yleisesti tunnistettavien symbolien käyttö opasteissa (tekstin ohella) on suositeltavaa. Läheltä luettavien opasteiden sijoittamisessa on otettava huomioon, että niiden tulee olla helposti luettavissa sekä istuma- että seisomakorkeudelta eli 1400–1600 mm korkeudella maasta¹⁶. Opasteiden edessä ei saa olla esteitä, jotta niitä pystyy lukemaan myös lähietäisyydeltä.

Kaikki tapahtumassa käytetyt opasteet tulee sijoittaa näkyvälle paikalle ja valaista hyvin. Opasteiden pintamateriaalin tulee olla heijastamaton, sillä heijastukset hankaloittavat opasteiden hahmottamista.

Tapahtumassa kannattaa olla ainakin yksi pääopaste, johon on merkitty 1) tapahtuman pohjapiirros, 2) tapahtumapaikkojen ja olennaisten palvelujen kuten wc-tilojen, infopisteen ja ruokailutilojen sijainnit sekä 3) esteettömät reitit ja palvelut. Pääopasteen opaskartoissa ja vastaavissa on oltava hyvät selkeät kontrastit käytettyjen värien välillä.

Opasteita suunniteltaessa voi selvittää mahdollisuuksia myös tunnusteltavien opasteiden tuottamiseen. Kohomerkintöjen käyttö voi helpottaa näkövammaisten henkilöiden tiedon saantia. Jos kohomerkintöjä käytetään, tulee niitä sisältävien opasteiden olla löydettävissä, eli niiden luo on opastettava myös tuntoon perustuvalla materiaalilla.

Jos mahdollista, kannattaa tapahtuman pääreitit merkitä myös koho- eli ohjausraidoin. Valkoisella kepillä ja jalkapohjan alla tuntuva kohoraita voi toimia opastavana merkintänä näkövammaisille ja sokeille henkilölle.¹⁷ Jos kohoraidoissa käytetään lisäksi kontrastiraitoja, auttavat ne kaikkia kävijöitä hahmottamaan pääkulkusuuntia.

3.6 Tapahtuma-alueen kartta

Kävijöiden kannalta on kätevää, jos tarjolla on mukaan otettavia koko tapahtuma-alueen kattavia opaskarttoja. Karttoihin kannattaa merkitä ainakin tapahtuman pohjapiirros

¹⁶ Invalidiliitto 2009, välilehti 20.

¹⁷ Näkövammaisten Keskusliitto ry 2014 a.

ja tapahtumapaikat sekä olennaiset palvelut kuten wc-tilat, infopiste ja ruokailupaikat. Lisäksi on tärkeää merkitä esteettömien palveluiden sijainnit sekä esteettömät kulkureitit. Opaskartta kannattaa laittaa esille mahdolliseen infopisteeseen sekä lisäksi verkkosivuille.¹⁸ Kartan olisi hyvä olla mittakaavassa, jotta kävijä saisi realistisen kuvan välimatkoista. Yleisesti tunnistettavien symbolien käyttö kartassa (tekstin ohella) on myös suositeltavaa.

Myös kohokartan sekä sanakartan teettämistä kannattaa harkita. Kyseiset kartat täydentävät hyvin toisiaan. Tunnusteltava kohokartta palvelee näkövammaisia kävijöitä ja on esimerkiksi kuohupaperista valmistettuna tuotantokustannuksiltaan edullinen. Kohokarttaan ”painetaan” yleensä tapahtuman pohjakartta sekä myös tapahtumaa ympäröivät kadut. Kohokartan avulla voi hahmottaa tilojen kokoa, suhteita toisiinsa sekä etäisyyksiä eri paikkojen välillä¹⁹. Paikallisten näkövammaistahojen kanssa voi miettiä, olisiko kohokartalle tarvetta, ja mikä olisi hyödyllisin toteutus- ja käyttötapa. Samalla tapahtuman tarjontaa voi käydä läpi näkövammaisten henkilöiden kannalta.²⁰

Sanakartat ovat äänireittikarttoja. Sanakartassa on sanallisia neuvoja tapahtuman olennaisten palvelujen (kuten wc-tilat, eri salit, ravintoja jne.) löytämisestä ja sijainnista. Sanakartan voi kuunnella ja tallentaa verkkosivuilta, ja esimerkiksi näkövammaisen henkilö voi kuunnella sitä kulkiessaan. Sanakartan voi myös printata verkkosivuilta, myös pistekirjoitukselle. Kaikki sanakartat tehdään kahteen suuntaan (eli jonnekin meneminen ja sieltä palaaminen).²¹ Sanakartan teettämisestä kannattaa neuvotella näkövammaistahojen kanssa.²² Erilaisilla kartoilla saattaa olla vuosittain muutostarpeita, mutta pohjatyön jälkeen päivittäminen on helpompaa.

Lisätietoja saavutettavasta viestinnästä:

Salo, Outi 2013. *Viestintää kaikille - Saavutettavan viestinnän opas kulttuuritoimijoille*. Kulttuuria kaikille -palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry. 2. päivitetty painos. www.kulttuuriakaille.info/saavutettavuus_tietopaketit_ja_oppaat_viestinta

Verkkosisällön saavutettavuusohjeistus WCAG 2.0:
www.w3.org/Translations/WCAG20-fi/)

Älli, Sami & Kara, Henna 2009. *Saavutettavuus verkkopalveluissa -itseopiskelumateriaali*. Toteutettu Euroopan kotouttamisrahaston tuella Suomen Punaisen Ristin toimeksiannosta. papunet.net/sites/papunet.net/files/sivut/yksikko/saavutettavuus_verkkopalveluissa.pdf

Tietoa selkokielestä ja ohjeita selkokielen kirjoittamiseen:
papunet.net/selkokeskus/teoriaa/kirjoitusohjeita/

18 Salovaara 2014, haastattelu 19.5.2014.

19 Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara ja Turpeinen 2014, 11.

20 Salovaara 2014, haastattelu 19.5.2014.

21 Markkula 2014, sähköpostihaastattelu 5.5.2014.

22 Salovaara 2014, haastattelu 9.5.2014.

4 Hinnoittelu

Saavutettava tapahtuma hinnoittelee pääsylippunsa ja oheispalvelunsa siten, että mahdollisimman monella olisi taloudellisia mahdollisuuksia osallistua. Edullinen tai maksuton sisäänpääsy voi houkutella paikalle myös uusia kävijöitä ja kävijäryhmiä. Saavutettavaan hinnoitteluun kuuluu myös toimimisesteisen henkilön avustajan ja tulkin maksuton sisäänpääsy (lisätietoa aiheesta luvussa 4.1 Avustajan ja tulkin maksuton sisäänpääsy, sivu 21).

Maksutonta sisäänpääsyä voi tarjota esimerkiksi tiettyihin ohjelmasisältöihin tai tiettyinä ajankohtina. Verkkosivuille kannattaa tehdä kooste kaikille tarjolla olevista mahdollisista maksuttomista ohjelmasisällöistä, jotta kävijät saisivat niistä tietoa mahdollisimman helposti.

Vapaalippuja voi tarjota myös tietylle ryhmälle. Esimerkiksi Helsingin juhlaviikot on pyrkinyt tavoittamaan eri tavoin haastavissa elämäntilanteissa olevia helsinkiläisiä tarjoamalla kaikkiin tilaisuustyyppeihinsä ilmaislippuja. Liput on jaettu pääosin Helsingin sosiaaliviraston eri palveluyksiköiden kautta.²³ Vekara-Varkaus -lastenfestivaali on puolestaan huomionnut perheiden osallistumisen taloudellisia mahdollisuuksia tarjoamalla vapaalippuja tilaisuuksiinsa kaupungin perhetyön asiakkaille²⁴. Lahdessa Lahden urkuviikot -musiikkifestivaali huomioi pienituloisia henkilöitä tarjoamalla vapaalippuja konsertteihinsa paikallisen työttömien toimintakeskuksen asiakkaille²⁵.

Kannattaa myös selvittää keinoja, joilla mahdolliset myymättömät liput saisi käyttöön. Tälläkin tavoin on mahdollista saada tapahtumalle uusia kävijöitä ja lisätä esimerkiksi taloudellisesti heikommassa asemassa olevien henkilöiden mahdollisuuksia osallistua.

Myös pääsylippujen hintojen porrastaminen lisää tapahtuman saavutettavuutta. Porrastaminen voi tarkoittaa esimerkiksi alennuksia opiskelijoille, työttömille, eläkeläisille, varusmiehille, siviilipalvelusmiehille, lapsille ja nuorille. Perheille kannattaa myöntää perhelippu. Tämä lisää saman talouden mahdollisuuksia osallistua. Perhelippuun ei saa liittyä vanhempien sukupuoleen kohdistuvia rajoituksia. Lippua tulisi markkinoida esimerkiksi muodossa: kaksi aikuista ja kaksi lasta.

Myös ryhmille kannattaa myöntää alennusta. Olisi hyvä, että edellytettävä ryhmäkoko ei olisi kovin suuri. Pienessä ryhmässä osallistuminen saattaa madaltaa esimerkiksi mielenterveyskuntoutujien osallistumisen kynnystä. Jos ryhmäalennuksen saaminen edellyttää isoa, esimerkiksi 8-10 hengen ryhmää, saattaa se rajata pois osallistujia, joille pienempi ryhmä tuntuisi turvallisemmalta.

Erihintaisten lipputyyppeiden ja eri ryhmille tarkoitettujen alennusten käytön valvomiseen

23 Matheson 2014, sähköpostihaastattelu 2.4.2014.

24 Sutinen 2014, sähköpostihaastattelu 3.4.2014.

25 Krohn 2013, sähköpostihaastattelu 2.4.2014.

voi löytyä erilaisia ratkaisuja; esimerkiksi helsinkiläinen Flow-musiikkifestivaali ratkaisi valvonnan ottamalla vuonna 2012 käyttöön henkilökohtaisesti nimetyt pääsyliput. Lipun käyttäjän henkilöllisyys tarkastetaan tapahtuma-alueen portilla.²⁶ On tärkeää, että koko henkilökunta tuntee valitut hinnoittelukäytännöt.

4.1 Avustajan ja tulkin maksuton sisäänpääsy

Toimimisesteiset kävijät saattavat tarvita mukaansa avustajan tai tulkin osallistuakseen kulttuuritapahtumaan. Avustaja voi olla esimerkiksi liikkumisesteisen henkilön avustaja, näkövammaista henkilöä avustava opas tai kehitysvammaista henkilöä avustava ohjaaja.

Vammaiset henkilöt ovat vammaispalvelulain²⁷ nojalla oikeutettuja henkilökohtaiseen avustajaan. Vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelulain²⁸ perusteella kuulovammaisilla, kuulo-näkövammaisilla ja puhevammaisilla on oikeus Kelan järjestämään henkilökohtaiseen tulkkauspalveluun, jota voi olla mm. viittomakielen tulkkaus, kirjoitustulkkaus ja puheelle tulkkaus.

Avustajan ja tulkin sisäänpääsyn tulee aina olla maksuton. Siten avustajan tai tulkin tarve ei aseta apua tai tulkkausta tarvitsevaa henkilöä heikompaan asemaan muihin tapahtumakävijöihin nähden. Mikäli kävijä joutuu maksamaan avustajansa tai tulkinsa sisäänpääsymaksun, hän joutuu eriarvoiseen asemaan maksaessaan kaksinkertaisen sisäänpääsyn.

Se, että asiakas on oikeutettu alennushintaiseen pääsylippuun, ei saa vaikuttaa avustajan tai tulkin maksuttomaan sisäänpääsyyn. Myöskään sillä, että asiakkaalla on mukanaan opas- tai avustajakoira, ei saa olla vaikutusta avustajan tai tulkin maksuttomaan sisäänpääsyyn. Tapahtumajärjestäjän tulee huomioida myös se, että pitkään kestävässä tapahtumissa voi avustajaa tai tulkkia joutua vaihtamaan kesken tapahtuman.

Avustaja tai tulkki ei ole sosiaalinen seuralainen tai kävijä, vaan toimii osallistumisen mahdollistajana (apuna, oppaana, tulkkina). Suomessa ei ole käytössä yleistä vammaiskorttia, joka osoittaisi avustajan tai tulkin tarpeen. Toimimisesteisillä henkilöillä tarve on kuitenkin yleensä ilmeinen. On kuitenkin huomioitava myös se, että aina vamma tai sairaus ei näy päällepäin. Näkövammaisilla henkilöillä voi myös olla käytössään näkövammaiskortti, joka todistaa henkilön olevan näkövammaisen. On erityisen tärkeää, että tapahtuman lipunmyynnissä ja -tarkastuksessa tunnetaan käytäntö vammaisen henkilön avustajan tai tulkin sisäänpääsykäytännöstä (maksuton sisäänpääsy).

26 Flow Festival 2012.

27 Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380, 8 c §.

28 Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 19.2.2010/133, 5 §.

5 Asiakaspalvelu

Ystävällinen ja yksilöllinen asiakaspalvelu on tapahtuman ydin. Asiakaspalvelussa toimivien henkilöiden tulisi suhtautua avoimesti ja tasa-arvoisesti kaikkiin kävijöihin. Kokemus siitä, että on lämpimästi tervetullut tapahtumaan, on tärkeää.

Asiakaspalvelutehtävissä on muistettava puhua selkeästi ja rauhallisesti. Jos asiakkaalla on mukanaan avustaja, on kiinnitettävä huomiota siihen, että puhutellaan aina ensisijaisesti asiakasta, ei avustajaa. Lisäksi on pidettävä kasvot näkyvillä ja puhuttava asiakkaaseen päin, jotta esimerkiksi huulio eli suun liikkeet näkyvät asiakkaalle. Ulkoilmatapahtumissa kannattaa välttää vastavaloa eli sitä, että asiakas joutuisi katsomaan asiakaspalvelijaa vastavaloon, jolloin kasvoja ja suun liikkeitä voi olla hankalaa erottaa. Vaihtoehtoisia kommunikoinnin keinoja, esimerkiksi kyniä ja paperia kirjoittamiseen, kannattaa myös olla tarjolla.

5.1 Henkilökunnan rekrytointi ja koulutus

22

Moninaisuutta voi ottaa huomioon tapahtuman henkilökunnan rekrytoinneissa sekä vapaaehtoisten valinnoissa monella tavalla. Tapahtuman omien tarpeiden kannattaa olla rekrytoinnin ja valintojen lähtökohtana. Esimerkiksi yleisötyönäkökulmasta tapahtuma hyötyy siitä, että sen henkilökunta ja vapaaehtoiset voivat palvella yleisöä eri kielillä. Tapahtuman kannattaa painottaa rekrytoinnissaan myös kulttuurisensitiivisyyteen liittyviä taitoja, sillä ne ovat hyödyksi tapahtumaan osallistumiseen liittyvien kulttuurillisten esteiden poistamiseksi. Kulttuurisensitiivisyyden huomioon ottaminen on tärkeää myös tapahtuman suunnittelu- ja markkinointivaiheessa.

Jos tapahtuma haluaa korostaa toimintansa yhteiskuntavastuullisuutta, on tärkeää, että yhteiskunnan moninaisuus heijastuu myös tapahtuman henkilökunnassa kaikilla tasoilla ja tehtävissä. Tavoitteellinen rekrytointi tarkoittaa, että henkilökuntaa palkattaessa pyritään tilanteeseen, jossa alueelliset vähemmistöryhmät ovat edustettuina palkattuina työntekijöinä prosentuaalisessa suhteessa kyseisen alueen väestörakenteen moninaisuuteen.

Haluamme tarjota vapaaehtoistyötä kaikille, jotka sitä ovat halukkaita tekemään. Jokaiselle pyritään löytämään omia taitoja ja kiinnostuksia vastaavat tehtävät. Jos ei voi kävellä kulkueessa, voi esiintyä rumpua soittaen ja istuen. Jos ei ole aikaa harjoitella vuorosanoja, voi olla soihdunkantajana tai avustaa pari kertaa kahvituksissa. Olemme erikseen tiedottaneet erilaisiin järjestöihin, että Via Cruciksen tekemiseen voi osallistua kuka vain.

- Via Crucis -pääsiäisvaellus²⁹

Henkilökunnan koulutus

Koko henkilökunnalla, myös vapaaehtoistyöntekijöillä, on tärkeä rooli tapahtuman saavutettavuuden toteuttamisessa. Henkilökunnalle kannattaa järjestää saavutettavuuskoulutusta. Yhdessä henkilökunnan kanssa on tärkeää avata muun muassa sitä, miten saavutettavuus liittyy konkreettisesti heidän työtehtäviinsä. Lisäksi on tärkeää, että koko henkilökunta tuntee tapahtuman saavutettavuuskäytännöt, kuten tarjolla olevat apuvälineet, avustamisen käytännöt, esteettömät reitit ja erilaiset saavutettavuutta lisäävät palvelut. On tärkeää, että kaikki tiedostavat vaikuttavansa omalta osaltaan saavutettavuuden toteutumiseen.³⁰ Saavutettavuuskoulutuksessa kannattaa käsitellä myös moninaisuuden kunnioittamista, tapahtuman arvoja ja yhteisiä periaatteita.

Sen lisäksi, että koko henkilökunta tuntee tapahtuman saavutettavuuskäytännöt, on tärkeää nimetä henkilöstöstä saavutettavuusvastaava, jonka puoleen asiakkaat (ja myös henkilökunta) voivat kääntyä kaikissa saavutettavuuteen liittyvissä kysymyksissä. Vastuuhenkilön yhteystietojen tulee olla helposti löydettävissä esimerkiksi tapahtuman verkkosivuilta.

Myös turvallisuuden näkökulmasta on tärkeää, että henkilökunta tuntee tapahtuman saavutettavuusratkaisut ja esteettömät poistumisreitit. Kaikkien henkilökuntaan kuuluvien on tiedettävä, miten toimia, jos tapahtuma-alue tulee esimerkiksi evakuoida.

Henkilökunnan koulutus lisää kaikkien työntekijöiden osaamista esimerkiksi avustamistilanteissa ja erilaisten kommunikaatiotapojen käyttämisessä ja ymmärtämisessä. Henkilökuntaa kouluttamaan voi kutsua esimerkiksi saavutettavuus-

²⁹ Salo 2013 b, haastattelu 25.3.2013.

³⁰ Salovaara 2014, haastattelu 19.5.2014.

ja moninaisuusalan toimijoita, kuten vammaisjärjestöjen edustajia (lisätietoa on luvussa 10 Yhteystietoja ja apua suunnitteluun, sivu 57). He voivat kertoa esimerkiksi saavutettavuutta lisäävistä keinoista ja työkaluista sekä erilaisten kävijäryhmien tarpeista ja toiveista. Yhdistysten ja järjestöjen kautta voi myös löytyä nk. kokemusasiatuntijoita, joilta voi saada hyviä käytännön vinkkejä.³¹

5.2 Lipunmyynnin esteettömyys

Pääsylipun ostamisen tulisi olla mahdollisimman helppoa ja esteetöntä kaikille. Tapahtuman kannattaa tarjota erilaisia vaihtoehtoja lippujen hankkimiseen. Mikäli lipunmyynti järjestetään itse, on huolehdittava sekä fyysisten myyntipisteiden että verkkomyynnin esteettömyydestä.

Verkkomyynnin esteettömyyteen liittyy esimerkiksi verkkokaupan tekninen esteettömyys (lisätietoja teknisestä esteettömyydestä on luvussa 3.3 Verkkosivut, sivu 15) sekä toimitustavat. Lippujen toimittamiseen tulisi olla tarjolla monia vaihtoehtoisia tapoja kuten tekstiviestilippu, sähköpostilippu, lipun noutaminen myyntipisteestä sekä kotiin postitettu lippu.

Verkkomyynnissä, puhelinmyynnissä ja fyysisissä myyntipisteissä tulisi olla myynnissä samat lipputyypit, eli esimerkiksi erilaisia alennus- ja erikoislippuja (kuten pyörätuolipaikat) tulisi olla saatavilla sekä verkossa, puhelimitse että myyntipisteissä. Lisäksi on tärkeää, että kaikkien myyntipisteiden kautta voi varata maksuttoman pääsylipun avustajalle tai tulkille. Lue lisää luvusta 4.1 Avustajan ja tulkin maksuton sisäänpääsy, sivu 21.

Myös jonotuskäytäntöjen yhdenvertaisuus olisi pyrittävä ottamaan huomioon. Käytännössä esimerkiksi joillekin toimimisesteisille henkilöille verkkokaupan käyttäminen tai paikan päällä asiointi voi olla hankalaa. Tällöin täytyy turvautua hitaampaan puhelinpalveluun, ja riski jäädä ilman nopeasti loppuun myyvien tapahtumien lippuja kasvaa.

Jos lipunmyynti ulkoistetaan kokonaan tai osittain, on valittava lipunvälityspalvelu, joka huolehtii niin verkko- kuin fyysisten myyntipisteidensä esteettömyydestä. Työtä helpottaa ja nopeuttaa, jos ulkoinen lipunvälityspalvelu huolehtii itse siitä, että sen toimintaan liittyvät saavutettavuustiedot ovat asiakkaiden saatavilla toimijan omilla verkkosivuilla. Jos ulkoinen lipunvälityspalvelu ei anna saavutettavuustietojaan osana omaa viestintäänsä, on tapahtumajärjestäjän kuitenkin huolehdittava tietojen antamisesta omassa viestinnässään, jotta asiakkaiden olisi mahdollista saada tiedot mahdollisimman helposti. Tapahtumajärjestäjän on myös toimitettava omat saavutettavuustietonsa ulkoiselle lipunvälityspalvelulle, jotta palvelu osaa kertoa

31 Salovaara 2014, haastattelu 19.5.2014.

tapahtuman saavutettavuudesta lippua hankkiville asiakkaille.

5.3 Yleisavustajat

Tapahtuma voi lisätä toimintansa saavutettavuutta tarjoamalla asiakkaidensa käyttöön nk. ”yleisavustajia”. Yleisavustajat ovat vakuutuksen piirissä olevia avustamiseen koulutettuja vapaaehtoisia henkilöitä, jotka avustavat tapahtuman kävijöitä erilaisissa yleisissä asioissa. Koulutuksen voi järjestää itse, tai myös yhteistyössä esimerkiksi alueella toimivan Avustajakeskusten tai muun vastaavan vapaaehtoistoiminnan keskuksen kanssa. Omalla alueella toimivia vapaaehtoistoiminnan keskuksia voi tiedustella mm. KansalaisAreena ry:n kautta: www.kansalaisareena.fi.

On tärkeää, että yleisavustajat on perehdytetty tehtäväänsä, ja että heille on osoitettu tapahtuman järjestäjän puolelta vastuuhenkilö, johon he voivat olla yhteydessä tarvittaessa.

Yleisavustajat tulee aina vakuuttaa joko tapahtuman järjestäjän tai yleisavustajia välittävän tahon toimesta. Vakuutusasioista on hyvä sopia hyvissä ajoin ennen tapahtumaa. Yleisavustaja olisi hyvä vakuuttaa ainakin tapaturman ja vahinkojen varalta.

Kävijät voivat pyytää yleisavustajilta apua esimerkiksi liikkumisessa ja esityspaikkojen löytämisessä. Avustajat voivat myös itse tarjota aktiivisesti apuaan - he voivat esimerkiksi päivystää saapumisen yhteydessä ja tarjota apuaan ovien avaamisessa ja istuinten löytämisessä.

Yleisavustajat eivät korvaa henkilökohtaisia avustajia eivätkä tee esimerkiksi sairaanhoidollisia tai ammattitaitoa vaativia töitä. On tärkeää, että esimerkiksi tapahtuman lipunmyynnissä tiedetään, että yleisavustajien läsnäolosta huolimatta toimimisesteisen kävijän avustajan on aina päästävä maksutta sisään tapahtumaan. Lue lisää toimimisesteisten henkilöiden avustajista ja tulkeista luvusta 4.1 Avustajan ja tulkin maksuton sisäänpääsy, sivu 21.

5.4 Osallistuminen yhdessä

Kulttuurielämyksen jakaminen ja osallistuminen yhdessä ystävien tai tuttavien kanssa ovat monille tärkeitä syitä kulttuuritapahtumissa käymiseen. Tutussa seurassa osallistuminen voi lisätä mukavuuden ja turvallisuuden tunnetta tilanteessa, joka on usein myös sosiaalisesti uusi. Kaikille tutussa seurassa osallistumiseen ei kuitenkaan ole mahdollisuuksia erilaisista syistä johtuen.

Seuran puute, tai kokemus siitä, saattaa laskea osallistumisintoa ja tunnetta siitä, että tarjolla on jotakin itselle tarkoitettua. Vierauden tunne, yksinäisyys tai esimerkiksi sosiaaliset pelot saattavat muodostaa myös konkreettisen esteen osallistumiselle.

Yksin osallistumiselle voi olla myös käytännönläheisempiä esteitä, kuten epävarmuus omasta fyysisestä jaksamisesta tai osaamisesta hankkia lippuja³². Esimerkiksi ikäihmiset saattavat kaivata konkreettista tukea liikkumiseen ja lippujen hankintaan.

Vapaaehtoiset kulttuuriseuralaiset

Erilaiset toimintamallit, joilla tuetaan ja edistetään yhdessä osallistumista, ovat yleistyneet Suomessa viime aikoina. Tapahtumajärjestäjän kannattaakin selvittää, onko omalla alueella käynnissä esimerkiksi Kulttuuriluotsi- tai Kulttuurikaveri-toimintaa. Jyväskylän taidemuseosta alun perin lähtöisin oleva kulttuuriluotsitoiminta (vuodesta 2006 alkaen) on levinnyt jo 15 paikkakunnalle Suomessa. Käytännössä halukkaat voivat näissä kaupungeissa tilata itselleen vapaaehtoisen kulttuuriluotsin, jonka kanssa he voivat käyttää niitä kulttuuripalveluja, jotka ovat lähteneet mukaan kulttuuriluotsitoiminnan kumppaneiksi. Helsingin kaupunki ylläpitää puolestaan vastaavaa kulttuurikaveri-toimintaa³³. Myös muita vastaavia, eri tavoin nimettyjä, toimintamalleja voi olla käytössä eri paikkakunnilla.

Jos omalla alueella on käynnissä kulttuuriluotsi/-kaveritoimintaa tai vastaavaa, kannattaa selvittää mahdollisuuksia lähteä toimintaan mukaan kumppaniksi. Tapahtumajärjestäjälle tämä on yksi keinoista huomioida henkilöitä, jotka eivät osallistu tapahtumaan, koska heillä ei ole siihen seuraa, tai koska ovat epävarmoja omasta fyysisestä jaksamisestaan. Käytännössä toimintaan mukaan lähteminen voi tarkoittaa esimerkiksi sitoutumista siihen, että luotsin/kaverin kanssa osallistuvalla kävijälle tarjotaan edullinen lippu³⁴, ja että luotsi/kaveri pääsee maksutta sisään.

Kulttuuriluotsi/-kaveritoiminnassa tai vastaavassa mukana oleminen voi nostaa tapahtumaa esiin yhteiskunnallisena toimijana, joka haluaa panostaa osallistumisen sosiaalisten ja taloudellisten esteiden poistamiseen. Tapahtuman kannattaakin tuoda omassa viestinnässään selkeästi esiin, jos tämän tyyppinen osallistumisvaihtoehto on tarjolla.

Mahdolliselta kulttuuriluotsilta/kaverilta tai vastaavalta voi pyytää todistusta siitä, että hän on mukana luotsin/kaverin ominaisuudessa. Esimerkiksi Helsingin kaupungin kulttuurikaveritoiminnassa kulttuurikaverilla on hallussaan kulttuurikaveri-pinssi sekä vakuutuskortti³⁵.

32 Saanko olla kulttuurikaverisi? -esite 2013, 2.

33 Saanko olla kulttuurikaverisi? -esite 2013, 2 ja Jyväskylän taidemuseo 2014.

34 Saanko olla kulttuurikaverisi? -esite 2013, 2 ja Jyväskylän taidemuseo 2014.

35 Varho 2014, sähköpostihaastattelu 14.5.2014.

Ryhmässä osallistuminen

Esimerkiksi kulttuuriluotsi- ja kulttuurikaveri -käytännöt on usein tarkoitettu kannustamaan kahden henkilön, eli luotsin/kaverin ja asiakkaan, osallistumista.³⁶ Lisäksi olisi hyvä tukea myös ryhmässä osallistumista. Esimerkiksi mielenterveyskuntoutujien kannalta erilaiset mahdollisuudet osallistua pienryhmässä voivat helpottaa osallistumista.³⁷

Keinoja, joilla tapahtumajärjestäjä voi kannustaa ryhmässä osallistumiseen, ovat esimerkiksi erilaisten ryhmille räätälöityjen palvelujen tarjoaminen ja niistä kertominen viestinnässä. Ryhmille suunnattuja palveluja voivat olla esimerkiksi taiteilijatapaamiset, työpajat ja opastukset.

Myös ohjelmatarjonnan ajankohtien monipuolisuus saattaa joissakin tapauksissa helpottaa ryhmässä osallistumista. Esimerkiksi tilanteessa, jossa ryhmällä on mukanaan työnsä puolesta osallistuva ryhmänvetäjä, saattaa päiväsaikaan järjestettävä tarjonta joissakin tilanteissa helpottaa ryhmäkäynnin järjestämistä. Joskus myös siitä, että aukioloajoissa joustetaan, saattaa olla hyötyä, kuten esimerkiksi tilanteessa, jossa ryhmän omana toiveena on tutustua (esimerkiksi kuvataidetapahtuman) tarjontaan silloin, kun paikalla ei ole muita kävijöitä. Mahdollisuus rauhalliseen vierailuun voi palvella esimerkiksi uusia sosiaalisia tilanteita pelkääviä henkilöitä. Tapahtuman työntekijöiden herkkyys ja sensitiivisyys erilaisille elämäkokemuksille ja tilanteille on tärkeää. Ryhmässä osallistumista helpottavasta hinnoittelusta on lisätietoa luvussa 4 Hinnoittelu, sivu 20.

5.5 Jalkautuminen kentälle

Tapahtuman saavutettavuuteen kuuluu myös niiden henkilöiden huomioiminen, jotka eivät syystä tai toisesta pääse osallistumaan siihen tarjontaan, joka on tapahtuma-alueella ja -tiloissa tarjolla. Myös näillä henkilöillä tulisi olla mahdollisuuksia kulttuurielämyksiin. Tapahtumajärjestäjä voi selvittää jalkautumismahdollisuuksia esimerkiksi erilaisiin laitoksiin. Esimerkiksi palvelutaloissa saattaa olla asukkaina henkilöitä, joille liikkuminen on käytännössä lähes mahdotonta. Samoin esimerkiksi vaikeavammaisten henkilöiden asumispalveluyksiköihin jalkautumisen kautta on mahdollista tavoittaa henkilöitä, joille liikkuminen on vaikeaa.

Jalkautumismahdollisuuksia myös ”suljettuihin” laitoksiin kannattaa selvittää. Esimerkiksi vankilat ja sairaaloiden suljetut osastot ovat laitoksia, joissa asuvat henkilöt eivät käytännössä pääse osallistumaan tapahtuman muuhun tarjontaan.

36 Jyväskylän taidemuseo 2014 ja Saanko olla kulttuurikaverisi? -esite 2013, 2.

37 Adam 2014, haastattelu 27.2.2014.

6 Tapahtuma-alueen ja -tilojen suunnittelu

Esteettömiin alueisiin ja tiloihin kannattaa panostaa, jotta kaikkien olisi mahdollista osallistua tapahtumaan sekä esiintyjänä, työntekijänä että yleisönä. Jo tapahtumapaikkaa etsittäessä kannattaa kiinnittää huomiota esteettömyyteen ja mahdollisuuksien mukaan valita mahdollisimman esteetön paikka. Tällöin väliaikaisratkaisuja ja muutoksia ei välttämättä tarvitse tehdä.

Jos tapahtuma-alue on esteetön, se on turvallisempi ja toimivampi kaikille kävijöille, työntekijöille ja esiintyjille. Tapahtuma-alue pitää sisällään festivaalialueelle saapumiseen liittyvät alueet ja tilat, kaikki yleisötilat, esiintymislavat sekä henkilökunnan ja esiintyjien tilat. Esiintymislavojen sekä henkilökunnan ja esiintyjien tilojen esteettömyyteen on tärkeää panostaa, jotta kaikilla olisi mahdollisimman hyvät mahdollisuudet työskennellä ja esiintyä tapahtumassa.

Jos kohde ei ole tapahtumajärjestäjän omistuksessa, kannattaa tilojen vuokranantajan kanssa neuvotella, voisiko tämä tehdä tiloihin tarvittavia rakenteellisia muutoksia, jotka palvelisivat omistajan omien asiakkaiden lisäksi myös tilojen vuokraajia ja edelleen heidän asiakkaitaan. Joskus voidaan selviytyä myös väliaikaisilla ratkaisuilla kuten siirrettävillä luiskilla, joita voidaan vuokrata tai hankkia tapahtuman omistukseen.

Muiden tapahtumien järjestäjien kanssa voi myös tehdä yhteishankintoja, joita kukin voi hyödyntää vuorollaan omassa tapahtumassaan. Tämä on sekä ekologinen että rahaa säästävä ratkaisu.

Tässä osiossa on tuotu esiin ohjeistuksia liittyen esteettömän rakennetun ympäristön suunnitteluun. Ohjeistusten lähteenä ovat julkaisut *Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus. Opas kartoituksen tilaajalle ja toteuttajalle* (Ruskovaara 2009), *Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus. Tiedonkeruulomake* (Invalidiliitto 2009) sekä *Esteettömyysopas. Mitä. Miksi. Miten* (Pesola 2009).

6.1 Liikennöinti ja pysäköinti

Tapahtuma-alueelle tulee olla mahdollista saapua monin eri tavoin kuten julkisilla liikennevälineillä, henkilöautolla, polkupyörällä tai taksilla. Autoilun, jalankulun ja pyöräilyn tulee tapahtua erillisillä tieosuuksilla tai ne tulee selvästi erotella omiksi kaistoikseen. Liikkumista ohjaamaan tarvitaan selkeät opasteet. Opasteilla tulee merkitä muun muassa se, missä festivaalibussit pysähtyvät, ja minne taksi voi jättää asiakkaansa. Lisäksi on huolehdittava, että taksin saattoliikenteelle on tarpeeksi tilaa.

Osan tapahtuman asiakkaille varatuista autopakoista tulee olla esteettömiä.³⁸ Nämä paikat tulisi sijoittaa mahdollisimman lähelle esteetöntä sisäänkäyntiä ja merkitä kansainvälisellä pyörätuolitunnuksella (ISA-tunnus, International Symbol of Access). Kyseistä symbolia käytetään yleisesti esteettömyyden tunnuksena.³⁹ Suositeltavaa on, että esteettömät autopaidat ovat maksuttomia.

Esteettömälle paikalle pysäköivällä tulee olla autossa näkyvillä pysäköintiin oikeuttava vammaisen henkilön pysäköintilupa, jossa on luvanhaltijan nimi, valokuva ja myöntämistä koskevat tiedot. Lupa on henkilökohtainen.⁴⁰ Järjestäjän on huolehdittava, että esteettömiä pysäköintipaikkoja käyttävät vain niihin oikeutetut henkilöt. Vammaisen henkilön pysäköintiluvalla tulisi olla mahdollista pysäköidä maksutta myös muille pysäköintialueille.

Esteettömän autopaidan ohjeistuksia:

- Pysäköintiruutu on leveydeltään vähintään 3600 mm ja pituudeltaan vähintään 5000 mm.
- Sijainti mahdollisimman lähellä esteetöntä sisäänkäyntiä.
- Esteettömältä autopaidalta on esteetön kulku esteettömälle sisäänkäynnille
- Kulkuväylän pinnan tulisi olla kova, tasainen ja märkänäkin luistamaton.
- Autopaidat on merkitty kansainvälisellä ISA-tunnuksella ja muilla asianmukaisilla tunnuksilla.⁴¹

Kansainvälisen pyörätuolitunnuksen (ISA-tunnus, International Symbol of Access) voi ladata verkko-osoitteesta:

http://www.esteeton.fi/portal/fi/rakennettu_ymparisto/opasteet_ja_symbolit_isa-symboli_isa-symboli/

38 F1 Suomen rakentamismääräyskokoelma 2005, 5.

39 Invalidiliitto ry 2014 a.

40 Poliisi 2014.

41 Ruskovaara 2009, 52.

Meillä esteettömät pysäköintipaikat järjestettiin noin 300 metrin päähän esteettömästä sisäänkäynnistä. Tuon lähemmäksi ei esteetöntä pysäköintialuetta ollut mahdollista toteuttaa, koska pehmeä pelto ei sovellu tähän tarkoitukseen. Olemme kuitenkin halunneet rakentaa esteettömän pysäköintialueen ja tarjota pysäköintimahdollisuutta. Aina ei ole kyse siitä, että on tehtävä määräysten mukaan, jos siihen ei ole mahdollisuuksia. On parempi tehdä ratkaisu, joka kuitenkin parantaa saavutettavuutta.

- Ruisrock⁴²

6.2 Sisäänkäynti

Sisäänkäyntien tulee olla helposti löydettävissä, hyvin valaistuja ja selkeillä opasteilla merkittyjä. Yhdenvertaisuuden ja käytännöllisyyden vuoksi kaikkien tulisi päästä kulkemaan tapahtumaan samasta sisäänkäynnistä. Esteetön sisäänkäynti voidaan kuitenkin poikkeuksellisesti joutua järjestämään muualta kuin pääsisäänkäynnistä.

Jos pääsisäänkäynti ei ole esteetön, tulee reitti esteettömälle sisäänkäynnille, sekä itse sisäänkäynti, merkitä kansainvälisellä pyörätuolitunnuksella (ISA-tunnus) varustetuilla opasteilla.⁴³ Opasteissa on hyvä kertoa siitä, paljonko matkaa sisäänkäynniltä toiselle on, sekä lisäksi siitä, mitä palveluita esteettömän sisäänkäynnin läheisyydestä löytyy. Jos esimerkiksi esteettömällä sisäänkäynnillä ei ole lipunmyyntiä, on siitä hyvä kertoa opasteissa, jotka ohjeistavat esteettömälle sisäänkäynnille, sekä myös muussa tapahtuman viestinnässä.

Esteettömällä sisäänkäynnillä kannattaa olla tapahtuman henkilökuntaa ohjaamassa yleisöä sekä vastaamassa kysymyksiin. On myös hyvä varmistaa, että esteettömällä sisäänkäynnillä on otettu huomioon ulkoilmatapahtumien turvallisuus muun muassa turvatarkastusten ja valvonnan suhteen. Myös alueelta poistuminen ja hätäpoistuminen tulee järjestää mahdollisimman esteettömästi.

Käytössä olevien ovien tulee olla helppoja avata ja niissä tulee olla selkeästi näkyvissä, avautuvatko ne työntämällä vai vetämällä. Oven vetimen tai avauspainikkeen erottuvuutta parantaa hyvä tummuuskontrasti vetimen tai painikkeen ja taustan

42 Anttila 2013, haastattelu 17.11.2013.

43 Svensson 2003, 44.

välillä sekä hyvä valaistus.⁴⁴ Oven hahmotettavuus on muutenkin tärkeää, esimerkiksi lasioivissa tulee olla kontrastimerkinnot.⁴⁵

Jos ovi on raskas, tulee siinä olla automaattinen oven avaaja. Automaattiset liukuovet eivät aiheuta törmäysvaaraa toisin kuin kääntöovet. Automaattisissa kääntöovissa tulee olla turvatunnistin, jottei avautuva ovi aiheuta törmäysvaaraa.⁴⁶

Esteettömän sisäänkäynnin ohjeistuksia:

- Ulko-oven edessä 1800 mm x 1800 mm kokoinen tasanne.
- Kynnysten korkeus enintään 20 mm.
- Oven kulkuaukon vapaa leveys vähintään 850 mm.
- Oven sisäpuolella (koskee myös tuulikaappia) vapaa tila, jonka halkaisija on 1500 mm.
- Ovi on automaattisesti aukeava tai kevyt avata.⁴⁷
- Käsin avattavan oven vieressä (aukeamispuolella) vapaata tilaa vähintään 400 mm, jotta oven saa auki myös pyörätuolissa istuen.
- Oven vedin, ovenavauspainikkeet ja ovikellot sekä -puhelimet 850–1100 mm korkeudella.⁴⁸
- Ei tasoeroja tai vähäisissä tasoeroissa loiva luiska, enintään 8 %. Jos luiska on ulkotiloissa, ja sitä ei ole katettu ja lämmitetty, tulee luiskan olla loivempi.⁴⁹
- Yli 1000 mm:n tasoeroissa hissi tai porrastin.

44 Ruskovaara 2009, 69–70.

45 Invalidiliitto ry 2009, välilehti 3.

46 Ruskovaara 2009, 69–70 ja Invalidiliitto ry 2009, välilehti 3.

47 Pesola 2009, 36.

48 Invalidiliitto ry 2009, välilehti 3.

49 Pesola 2009, 36.

6.3 Kulkuväylät

Kulkuväylien pintamateriaalin tulee olla kova, tasainen ja märkänäkin luistamaton.⁵⁰ Kulkuväylien on hyvä erottua tummuuskontrastina ympäristöstä, jotta väylät olisi mahdollisimman helppo erottaa.⁵¹

Sähköjohtoja suojaavat kaapelikourut ovat esimerkki siitä, miten pienillä valinnoilla on merkitystä. Kannattaa valita mahdollisimman matalat kourut, sillä ne on helpompi ylittää esimerkiksi lastenvaunujen kanssa ja pyörätuolilla.

Kaapelikouru käytössä Ilosaarirockissa 2013. Kuva: Sari Salovaara

6.4 Levähdyspaikat

Tapahtuma-alueella tulee olla levähtämiselle sopivia paikkoja, esimerkiksi istuimia kulkureittien varrella. On tärkeää, että levähdyspaikat ovat riittävän lähellä toisiaan. Levähdyspaikat palvelevat kaikkia, jotka eivät jaksu kävellä pitkiä matkoja tai seistä pitkään. Levähdyspaikoilla on hyvä olla erikorkuisia penkkejä, joissa on sekä selkä- että käsinojia lisäämässä istuimukavuutta sekä helpottamassa muun muassa penkiltä nousua.⁵² Osan ulkoilmatapahtuman levähdyspaikoista on hyvä olla varjossa, jotta mahdolliselta auringonpaisteelta pääsee suojaan.

50 Invalidiliitto ry 2009, välilehti 2.

51 Ruskovaara 2009, 68.

52 Svensson 2004, 56.

Esteettömien kulkuväyliä ohjeistuksia:

- Kulkuväylä on sisätiloissa vähintään 900 mm leveä, jolloin väylällä mahtuu kulkemaan pyörätuolia tai muuta apuvälinettä käyttävä henkilö, mutta ohittamiselle ei jää tilaa (huom: jos kulkuväylä kääntyy suorassa kulmassa, tulee kulkuväylän leveyden olla käänöksessä 1200 mm, jotta tilaa on riittävästi).
- Ulkotiloissa kulkuväylän tulee olla vähintään 1500 mm leveä⁵³.
- Jotta kaksi pyörätuolia käyttävää henkilöä voivat kohdata kulkuväylällä, tulee kulkuväylän leveyden olla vähintään 1800 mm.⁵⁴
- Mahdollisia kulkuväylillä olevia oviaukkoja, kynnyksiä sekä muita tasoeroja koskevat samat ohjeistukset kuin edellä esteettömän sisäänkäynnin kohdalla (ks. luku 6.2 Sisäänkäynti, sivu 30).

6.5 Portaat, luiskat ja hissit

Yhdenvertaisuuteen kuuluu, että tapahtuman asiakkaiden tulisi päästä kaikkiin yleisölle tarkoitettuihin tiloihin esteettömästi. Lisäksi esiintyjien tulisi päästä esteettömästi esiintymis- ja pukuhuonetiloihin, ja henkilökunnan henkilökuntatiloihin. Kaikki eivät voi käyttää portaita, joten liikkumiseen kerrosten välillä tulee olla muitakin vaihtoehtoja, kuten loiva luiska tai hissi.

Portaiden esteettömyyttä voi parantaa helposti. Jokaisessa porrasaskelmassa tulisi olla kontrastiraita. Lisäksi mitä parempi valaistus portaikossa on, sitä helpompi porrasaskelmat on erottaa.⁵⁵

Jos porras/tasoero sijaitsee kulkuväylän jatkeena tai muuten yllättävässä paikassa, kannattaa portaiden yläpään sijoittaa kohomerkitä ja tummuuskontrastiltaan erottuva varoitusalue, joka kertoo lähestyvistä tasoerosta. Portaissa tulee myös olla yhtenäiset käsijohteet (nk. kaiteet), mielellään kahdella eri korkeudella (700 ja 900 mm)⁵⁶.

Luiska on esteettömyyttä lisäävä vaihtoehto muutamalle porrasaskelmalle. Luiskan kaltevuus saa olla enintään 8 %. Jos korkeuseroa on metri, tulee luiskan pituudeksi yli 12 metriä. Luiskan tulee olla pinnaltaan kova, tasainen ja märkänäkin luistamaton. Luiskan tulee lisäksi erottua tummuuskontrastina kulkuväylästä. Luiskassa on myös oltava 50 mm suojareunat, jottei siltä ajaudu ulos.⁵⁷

53 Ruskovaara 2009, 42.

54 Invalidiliitto 2014 b.

55 Ruskovaara 2009, 72–73.

56 Invalidiliitto ry 2009, välilehti 4.

57 Ruskovaara 2009, 76–77.

Hissin tulee olla tarpeeksi tilava ja sinne tulee päästä helposti sisään. Hissi tulee olla helposti tilattavissa, eli kaikkien painikkeiden tulee sijaita niin, että niihin on helppo ylettyä myös istumakorkeudelta.⁵⁸

Luiska katsomokorokkeelle Ruisrockissa 2013. Kuva: Outi Salonlahti

Esteettömän hissien ohjeistuksia:

- Ovi on automaattisesti aukeava tai kevyt avata.
- Hissin syvyys on vähintään 1400 mm ja leveys vähintään 1100 mm⁵⁹.
- Oven vapaa kulkuaukko vähintään 900 mm⁶⁰.
- Kaikkien painikkeiden tulee sijaita 900–1100 mm korkeudella.
- Hissin oven edessä tasanne, joka halkaisija on vähintään 1500 mm.
- Hissin painikkeet ja kerrosnumerot ovat koholla eli käsin tunnistettavissa.⁶¹

58 Ruskovaara 2009, 79.

59 Pesola 2009, 36.

60 Invalidiliitto ry 2009, välilehti 6.

61 Invalidiliitto ry 2009, välilehti 6.

6.6 Palvelupisteet ja lainattavat apuvälineet

Lipunmyyntipisteen ja tapahtumaa koskevan yleisen informaation täytyy löytyä tapahtumapaikalta helposti ja vaivattomasti. Hyvä sijainti lipunmyynnille ja infopisteelle on sisäänkäynnin läheisyydessä esteettömässä paikassa.

Lipunmyynnin ja infopisteen palvelutiskien pöytätasojen tulee olla 750–800 mm korkeudessa, ja niiden alla tulee olla vapaata polvitilaa vähintään 670 mm, jotta asioiminen onnistuu myös istuen.⁶² Pisteiden valaistuksen tulee olla hyvä ja häikäisemätön. Pisteissä on hyvä olla induktiosilmukan käyttömahdollisuus, jotta kuulokojeen käyttäjän on helpompi keskustella palveluhenkilökunnan kanssa (lisätietoa induktiosilmukasta on luvussa 6.7 Induktiosilmukka, sivu X). Induktiosilmukan käyttömahdollisuudesta tulee kertoa symbolin avulla.

Induktiosilmukkasymboli on ETSI-standardisymboli. Sen voi tilata painokelpoisena kuvana Kuuloliiton kautta: www.kuuloliitto.fi. Lähde: ETSI EN 301 462

Monessa kohteessa kävijät voivat hyötyä lainattavista apuvälineistä. Esimerkiksi infopisteessä voi olla tarjolla lainattavia kävelykeppejä, rollaattoreita, pyörätuoleja sekä lastenrattaita. Lainattavista taskulampuista voi olla hyötyä hämärissä tiloissa. Myös mukana kannettavia tuoleja voi tarjota lainaksi alueella kiertelevälle.⁶³

6.7 Induktiosilmukka

Induktiosilmukka tai muu äänensiirtojärjestelmä palvelee kuulokojeita käyttäviä henkilöitä. Induktiosilmukka siirtää esimerkiksi asiakaspalvelijan tai esiintyjän tuottaman äänen mikrofonista kuulokojeeseen ohittaen hälyäänet. Yleensä induktiosilmukka on kytketty käytössä olevaan äänentoistojärjestelmään.

Vaikka silmukan hyödyntäminen edellyttää mikrofonin käyttöä, ääntä ei tarvitse välttämättä vahvistaa äänentoiston avulla. Äänen vahvistaminen on kuitenkin usein suositeltavaa, jotta kaikkien olisi mahdollisimman helppoa saada esityksistä kuten puheista, laulujen sanoista ja vuorosanoista helposti selvää. Induktiosilmukka on hyvä asentaa ainakin lipunmyyntipisteeseen, infopisteeseen, katsomoon tai sen osaan sekä tarvittaessa esiintymislavalle.⁶⁴

62 Ruskovaara 2009, 82 ja Invalidiliitto 2009, lomake 8.

63 Salovaara 2014, haastattelu 19.5.2014.

64 Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara ja Turpeinen 2014, 6.

Induktiosilmukka voidaan asentaa kiinteäksi osaksi tilaa tai aluetta. On myös mahdollista käyttää kannettavaa eli siirrettävää induktiosilmukkalaitteistoa.⁶⁵ Kannettava induktiosilmukka sopii tilapäiseen käyttöön, eli tapahtumajärjestämisen kannalta se voi olla kätevä vaihtoehto. Tahoja, joiden kautta voi vuokrata kannettavan induktiosilmukan, voi kysyä esimerkiksi Kuuloliiton kautta (www.kuuloliitto.fi).

Lipunmyyntipisteessä ja infopisteessä voidaan käyttää myös akkukäyttöistä siirrettävää palvelupistesilmukkaa, jota voidaan siirtää joustavasti ja tarpeen mukaan palvelupisteiden välillä. Palvelupistesilmukka on mahdollista asentaa myös kiinteästi. Lisätietoja palvelupistesilmukasta voi kysyä esimerkiksi Kuuloliitosta: www.kuuloliitto.fi.⁶⁶

Siirrettävä palvelupistesilmukka. Kuva: Sari Salovaara

On tärkeää, että tapahtuman henkilökunta on koulutettu induktiosilmukkalaitteiston käyttöön, ja että laitteiston käyttöohjeet ovat helposti henkilökunnan saatavilla. Asennettu induktiosilmukkalaitteisto tulee pitää päälle kytkettynä ja huoltaa säännöllisesti. Lisäksi on hyvä tarkistaa induktiosilmukan toimivuus ja kuuluvuusalue hyvissä ajoin ennen tapahtumaa. Tarkistus olisi hyvä tehdä sekä tarkoitukseen varatulla induktiosilmukatesterillä että kuulokojeen käyttäjän kanssa. Esimerkiksi Kuuloliitolta voi kysyä, mistä induktiosilmukatesteriä voisi lainata: www.kuuloliitto.fi.

65 Kuuloliitto ry 2014.

66 Kuulokynnys 2014.

6.8 WC-, pukeutumis- ja peseytymistilat

Kaikissa tapahtumissa tulee olla riittävä määrä esteettömiä wc-tiloja. Esteetön wc on tilava ja helppokäyttöinen myös liikkumisen apuvälinettä käyttävän henkilön kannalta. Seinässä on hyvä olla ripustin vaatteille ja laukulle. Pesualtaan vieressä olisi hyvä olla laskutaso.⁶⁷

Esteettömiin wc-tiloihin tulee olla pääsy sukupuolesta riippumatta, sillä vammaisen henkilön avustaja saattaa olla vastakkaista sukupuolta. Lisäksi myös ainakin osan muista wc-, pukeutumis- ja peseytymistiloista tulisi olla sukupuolineutraaleja. Tämä tarkoittaa, että wc-tilaa ei ole osoitettu naisille tai miehille. Sukupuolineutraali wc merkitään pelkällä wc-merkillä. Sukupuolineutraaleja wc-tiloja tarvitaan siksi, että joko naisten ja miesten wc-tiloihin ei palvele henkilöä, jolla sukupuoli-identiteetti ei ole yksiselitteisen kaksijakoinen (esimerkiksi transsukupuoliset).⁶⁸

Ulkoilmatapahtumiin voi olla vaikeaa löytää esteettömyysohjeistukset täyttäviä siirrettäviä wc:itä. Eri maahantuojilla on kuitenkin erilaisia vaihtoehtoja, joista kannattaa valita esteettömin.

Esteettömän wc-tilan ohjeistuksia:

- Oven vapaa kulkuaukko vähintään 850 mm.
- Kynnysten korkeus enintään 20 mm.
- Oven sisäpuolella (saranapuolella) vaakasuuntainen vedin 800 mm korkeudella lattiasta
- Wc-tilassa vapaata tilaa kääntymiseen halkaisijaltaan 1500 mm.
- Wc-istuimen vieressä vapaata tilaa vähintään 800 mm mitattuna alas lasketun käsituen reunasta seinään⁶⁹.
- Pesualtaan yläreunan korkeus on 800 mm ja altaan alla olevan vapaan polvitilan korkeus vähintään 670 mm tai pesuallas säädettävää mallia.
- Wc-istuimessa molemmilla puolilla ylösnostettavat käsituet.⁷⁰
- Wc-paperiteline, saippuateline ja käsipyyhkeet 900 mm käyttökorkeudella lattiasta ja sijoitettu niin, että niitä on helppo käyttää myös pyörätuolista käsin.⁷¹

67 Invalidiliitto ry 2009, välilehti 16.

68 Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara ja Turpeinen 2014, 21.

69 Ruskovaara 2009, 94

70 Invalidiliitto ry 2009, välilehti 16.

71 Invalidiliitto ry 2009, välilehti 16 ja Ruskovaara 2009, 94.

Pukeutumis- ja peseytymistilat

Esteettömiä pukeutumis- ja peseytymistiloja on mahdollista käyttää myös apuvälineillä liikkuen. Tilojen tulee olla riittävän tilavia, ja niiden varusteet kuten peilit ja vaatekoukut tulee sijoittaa siten, että niitä on helppo käyttää myös pyörätuolista käsin. Sekä peseytymis- että pukuhuonetoissa tulee olla istuinpenkkejä, joihin mahtuu asettumaan myös pitkälleen.⁷² Lisätietoja esteettömien pukeutumis- ja peseytymistilojen ohjeistuksista löytyy esimerkiksi Invalidiliiton verkkosivuilta: www.esteeton.fi/portal/fi/tieto-osio/rakennettu_ymparisto/hygienia- ja_saunatilat/

6.9 Katsomot ja katsomokorokkeet

Jokaisessa katsomossa tulee olla esteettömiä pyörätuolipaikkoja esitysten seuraamiseen. Katsomossa tulisi olla vähintään kaksi pyörätuolipaikkaa 60 istuinpaikkaa kohden⁷³. Esteettömiä paikkoja ei saa sijoittaa käytäville eikä varauuskäytien kohdalle⁷⁴.

Esteettömien paikkojen yhteydessä tulee olla tilaa tai istumapaikka myös avustajalle. Lisäksi esteettömien paikkojen läheisyydessä tulee olla pistorasioita.⁷⁵ Pistorasioita tarvitaan, jotta mahdolliset apuvälineet, kuten hengityskone, voidaan tarvittaessa kytkeä sähköverkkoon. Ihannetilanteessa jokainen asiakas voi valita oman paikkansa. Käytännössä esteettömien paikkojen määrä on kuitenkin useinmiten rajattu, ja ne on sijoitettu tilojen sanelemiin paikkoihin. Esteettömien paikkojen lisäksi olisi hyvä, että katsomoissa rivinumerot olisivat koholla, jolloin ne olisivat myös tunnusteltavissa.

Esteettömän paikan (pyörätuolipaikan) ohjeistuksia:

- Pyörätuolipaikalle pitää olla esteetön kulkureitti.
- Pyörätuolipaikan vapaan tilan leveyden tulee olla vähintään 900 mm.
- Pyörätuolipaikan vapaan tilan syvyyden tulee olla vähintään 1400 mm.⁷⁶
- Pyörätuolipaikan takana olisi hyvä olla tilaa ohittamiseen vähintään 900 mm⁷⁷.

72 Invalidiliitto ry 2014 c ja Invalidiliitto 2014 d.

73 Invalidiliitto ry 2009, välilehti 10.

74 Svensson 2003, 57.

75 Invalidiliitto ry 2009, välilehti 10.

76 Invalidiliitto ry 2009, välilehti 10.

77 Rakennustietosäätiö 2007.

Katsomokoroke

Jos katsomossa seistään, kuten usein esimerkiksi ulkoilmakonserteissa tai suurissa halleissa, tarvitaan katsomokorokkeita. Pääsyn katsomokorokkeille tulee noudattaa luiskien osalta jo mainittuja esteettömyyden ohjeistuksia (ks. luku 6.5 Portaat, luiskat ja hissit, sivu 33). Katsomokorokkeen korkeus valitaan suhteessa esiintymislavan korkeuteen siten, että korokkeella olevalta istuimelta näkee esteettömästi lavalle. Koroke kannattaa sijoittaa suhteessa lavaan niin, että näkyvyys olisi mahdollisimman hyvä. Samalla tulee huomioida myös sitä, ettei koroke peittäisi näkyvyyttä muulta yleisöltä.

Katsomokoroke ja yleisavustajia Ruisrockissa 2013. Kuva: Outi Salonlahti

Konsultoimme Turun Kynnys ry:tä ja päädyimme yhteistuumin rakentamaan katsomokorokkeet 60 cm korkeuteen. Tämä osoittautui hyväksi korkeudeksi. Kokemus on myös osoittanut, että jokaisella katsomokorokkeella tulee olla oma järjestyksenvalvojansa / avustajansa, mielellään kaksi. Näin korokkeelle ei tule ylimääräisiä ihmisiä, kun joku on koko ajan valvomassa koroketta. Lisäksi on hyvä, että korokkeella on henkilöitä, jotka voivat avustaa korokkeelle nousussa.

- Ruisrock⁷⁸

78 Anttila 2013, haastattelu 17.11.2013.

6.10 Myyntikojut, ravintolat ja kalusteet

Myyntikojut (ruoka-, juoma- ja tarvikemyynti) sijoitetaan ulkoilmatapahtumissa usein erilaisiin telttaratkaisuihin. Kojuissa pitää muistaa ottaa huomioon, ettei telttoja maassa pitäviä naruja ole asennettu niin, että niihin voisi kompastua. Myös ravintolat, kahvilat ja muut tilat tulee sisustaa tarpeeksi väljästi. Kalusteiden väliin tulisi jäädä yleisesti ainakin 900 mm leveät kulkureitit. Lisäksi osa kahviloiden ja ravintoloiden pöydistä ja tuoleista tulee sijoittaa niin, että niitä pääsee käyttämään myös apuvälineiden kanssa.⁷⁹

Käytössä olevien pöytätasojen tulee olla 750–800 mm korkeudella⁸⁰, ja niiden alla tulee olla vapaata polvitilaa vähintään 670 mm, jotta myös pyörätuolia käyttävä henkilö voi ruokailla helposti. Lisäksi on hyvä, jos tarjolla on erilaisia istuimia, myös tukevia ja tavanomaista korkeampia, joissa on selkä- ja käsinojat.

Kalusteiden ja pintojen materiaalivalinnoissa on hyvä ottaa huomioon, että kalusteet ja pinnat erottuisivat taustastaan ja ympäristöstään. Myös tasoeroja kannattaa korostaa värikontrasteilla eli riittävällä tummuuskontrastilla (värien valinnassa olennaista on niiden tummuuskontrasti⁸¹). Kannattaa myös välttää heijastavia pintoja kuten suuria, koko seinän kokoisia peilejä. Lisäksi kaikkien mattomateriaalien tulee olla helpokulkuisia eli riittävän kovia sekä hyvin kiinnitettyjä lattiaan.

Selkeästi laaditut hinnastot ja ruokalistat tulee pitää esillä niin, että ne ovat helposti nähtävissä ja luettavissa, ja varustaa erityisruokavalioihin viittaavilla merkinnöillä. Ravintoloissa olisi hyvä olla tarjolla mahdollisimman monipuolisesti erilaisia ruokavaihtoehtoja, myös kasvisvaihtoehtoja. Lisäksi tulisi huomioida laktoosi- ja maitoallergiset sekä keliakikot. Näiden ruoka-allergioiden ulkopuolella on runsaasti erilaisia allergioita ja ruokavalioita. Jokaiselle ei ehkä voida tehdä yksilöllistä ruokaa, mutta tieto ruokien sisältämistä raaka-aineista on oleellinen ja joskus jopa elintärkeä ruoka-allergikoille. Lisää asiaa allergioihin liittyvistä asioista löytyy luvusta 6.12 Allergiat ja ilmanlaatu, sivu 41. Jos ruokailuvälineinä käytetään kertakäyttöasioita, kannattaa valita tukevia asioita, ne helpottavat kaikkien asiakkaiden ruokailua.

6.11 Valaistus

Valaistukseen on syytä kiinnittää huomiota sekä ulkona että sisätiloissa. Yleisvalaistuksen tulisi olla tasainen ja häikäisemätön. Yleensä yleisvalaistukseen suositellaan voimakkuutta 300 lx. Suositellut lux-tasot kuitenkin vaihtelevat tilanteesta riippuen, joten niistä kannattaa tarvittaessa kysyä lisätietoa esimerkiksi

79 Invalidiliitto ry 2009, välilehti 12.

80 Ruskovaara 2009, 82.

81 Näkövammaisten Keskusliitto ry 2014 b.

Näkövammaisten Keskusliitosta: www.nkl.fi. Lisäksi kannattaa välttää häikäiseviä valaisimia. Sisätiloissa voi hyödyntää myös epäsuorana heijastettua valoa, joka on yleensä häikäisemätön.

Suuret ja avoimet tilat saattavat olla osalle kävijöistä hankalia hahmottaa. Ulkoilmatapahtumissa olisi pyrittävä siihen, että kulkuväylät merkittäisiin selkeästi ja valaistaisiin tasaisesti niin, että ne erottuisivat selkeästi maastossa. Valaistus on tärkeä elementti tasoerojen ja maasto-olosuhteiden hahmottamiselle. Etenkin risteyskohdat ja maaston kannalta hankalat alueet tulisi olla hyvin valaistut. Reittejä kannattaa suunnitella etukäteen ja merkitä ne selkeillä ja valaistuilla opasteilla.

Jos tapahtumassa käytetään välkkyviä valoja, tulisi siitä tiedottaa etukäteen. Osa välkkyvistä valoista voi aiheuttaa migreeniä tai laukaista epilepsia-kohtauksen. Suurin osa ihmisistä tietää, että esimerkiksi rock-konserteissa valaistus on välkkyvää, mutta varsinkin, jos valaistusta käytetään poikkeuksellisissa tilanteissa, tulisi siitä ilmoittaa.

6.12 Allergiat ja ilmanlaatu

Hyvä ilmanlaatu on tärkeää kaikille, mutta erityisesti sitä tarvitsevat allergioista tai yliherkkyyksistä kärsivät henkilöt. Hyvään ilmanlaatuun vaikuttavat muun muassa tehokas ilmanvaihto ja huolellinen siivous.⁸² Ulkoilmatapahtumien suunnittelussa kannattaa mahdollisuuksien mukaan käyttää paikkoja, jotka ovat tuulelta suojassa ja joissa maasto on pölyämätöntä.

Myös somistuksessa on hyvä ottaa allergiat ja yliherkkyydet huomioon, esimerkiksi osa kasveista voi olla voimakkaan tuoksuisia ja aiheuttaa allergioita. Myrkyllisiä tai voimakkaan tuoksuisia kasveja ei kannata käyttää somisteena. Allergiset henkilöt voi huomioida myös valitsemalla käyttöön huonekaluja, joissa on helposti puhdistettavia ja pölyämättömiä pintoja. Lisäksi pesu- ja puhdistusaineiden, sekä siivouksessa käytettävien että esimerkiksi käsisaippuoiden, olisi hyvä olla hajusteettomia. Kokolattiamattoja kannattaa välttää, sillä ne keräävät helposti likaa, pölyä ja pesuaineiden jäämiä.

Sekä eläinallergisille henkilöille että opas- tai avustajakoiraa käyttäville pyritään takaamaan yhdenvertaiset osallistumismahdollisuudet. Yleensä em. henkilöiden on mahdollista sijoittua samassakin tilassa niin kauas toisistaan, että molemmat osapuolet voivat olla läsnä ja osallistua.⁸³ Luvussa 6.10 Myyntikojut, ravintolat ja kalusteet, sivu 40 on lisätietoa ruoka-allergioista.

⁸² Svensson 2003, 53.

⁸³ Näkövammaisten Keskusliitto ry ja Allergia- ja astmaliitto 2005 ja Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara ja Turpeinen 2014, 5.

Olisi hyvä, että kukaan ei joutuisi altistumaan haluamattaan passiiviselle tupakoinnille. Ulkoalueilla järjestettäviä yleisiä tilaisuuksia koskevan tupakkakiellon mukaan tupakointi on kielletty katoksissa ja katsomoissa. Lisäksi kiello koskee muita tilaisuuden seuraamiseen välittömästi tarkoitettuja tiloja, joissa osallistujat oleskelevat paikoillaan, esimerkiksi esiintymislavojen edustoja. Ulkotiloissa tupakointialueiden ei tulisi myöskään sijaita lähellä ulko-ovia. Tupakoinnille kannattaa varata tapahtuma-alueelta omat soveltuvat ja esteettömät alueensa. Sisätiloissa tupakointihuoneiden tulee olla hyvin ilmastoituja ja esteettömiä.⁸⁴

6.13 Turvallisuus

Tapahtuman turvallisuussuunnitelmassa on otettava huomioon myös toimimisesteiset henkilöt. Poistumisreitit tulee suunnitella mahdollisimman esteettömiksi siten, että jokainen pääsee poistumaan mahdollisimman itsenäisesti ja turvallisesti.⁸⁵

Uloskäynnit ja varauloskäynnit tulee olla selkeästi merkityt ja valaistut.

Esimerkiksi palohälytys kannattaa antaa äänimerkin lisäksi myös hälytyslaitteilla, jotka perustuvat vilkkuvaan valoon, jotta tieto hälytyksestä välittyisi myös visuaalisesti.⁸⁶

Turvallisuutta edesauttaa myös se, että turvallisuuteen liittyvistä asioista tiedotetaan. On tärkeää viestiä, missä varauloskäynnit sijaitsevat, ja henkilökunnan on hyvä tietää, miten valmistaudutaan mahdollisen turvallisuusriskin tai onnettomuuden varalta. Lisäksi on hyvä muistaa, että tapahtumajärjestäjä vastaa aina myös avustajaa käyttävän henkilön turvallisuudesta.

Lisätietoja:

Ruskovaara, Anna (toim.) 2009. *Rakennetun ympäristön esteettömyyskartointus. Opas kartoituksen tilaajalle ja toteuttajalle*. Invalidiliitto ry / ESKEH-projekti. Invalidiliiton julkaisu O.38., 2009. Kirjapaino Öhring Oy.

Pesola, Kirsti 2009. *Esteettömyysopas - mitä, miksi miten*. Invalidiliiton julkaisu O.39. Tyylipaino Oy.

Verkkosivusto www.esteeton.fi. Invalidiliiton ESKE Esteettömyyskeskuksen ylläpitämä verkkosivusto, jossa on runsaasti mm. rakennettuun ympäristöön liittyviä esteettömyysohjeita sekä tietoa lainsäädännöstä.

F1 Suomen rakentamismääräyskokoelma 2005. Esteetön rakennus. Määräykset ja ohjeet 2005. Ympäristöministeriön asetus esteettömästä rakennuksesta. www.finlex.fi/data/normit/28203-F1su2005.pdf

84 Valvira, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto 2012.

85 Invalidiliitto ry 2009, välilehti 21.

86 Invalidiliitto ry 2009, välilehti 21.

7 Tulkkaukset

Tapahtumassa tarjolla olevien taide- ja kulttuurielämysten ja tiedon saavutettavuutta voi huomioida monin eri tavoin. Ohjelmasisältöjen saavutettavuuteen liittyviä palveluita ovat mm. kuvailutulkkaukset, viittomakielinen tulkkaukset ja kirjoitustulkkaukset. Kaikki nämä tulkkaukset lisäävät mahdollisuuksia elämyksiin ja tiedon saamiseen.

Tässä kappaleessa olevat tiedot perustuvat pääosin Kulttuuria kaikille -palvelun ja Suomen Teatterit ry:n tuottamaan oppaaseen *Teatteria kaikille! Opas teattereille saavutettavaan toimintaan* (Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara & Turpeinen 2014).

7.1 Kuvailutulkkaukset

Tapahtuma voi huomioida näkövammaisia kävijöitä järjestämällä esimerkiksi teatteriesityksiin, konsertteihin, elokuvaan tai opastettuihin kierroksiin kuvailutulkkauksia. Kuvailutulkkaukset tarkoittaa visuaalisesti välittyvän informaation kielentämistä puheeksi⁸⁷. Kuvailutulkkauksessa ohjelmasisällön ulkoasusta kerrotaan siten, että näkövammaisen henkilö voi saada siitä mahdollisimman samanlaisen käsityksen kuin näkevä henkilö.

Kuvailutulkkaukset helpottaa ohjelmasisältöjen seuraamista täydentämällä ja selventämällä niitä. Ilman kuvailutulkkauksia ihmisten, jotka eivät näe, voi olla vaikeaa tai mahdotonta seurata esimerkiksi teatteriesityksen tapahtumia tai saada käsitystä konsertin esiintyjien ulkoasusta tai opastetun kierroksen kohteista. Kuvailutulkki voi kuvailla mm. sitä, kuka tulee teatteriesityksessä tai konsertissa lavalle ja minkä näköisenä, sekä minkä muotoinen ja kokoinen opastettava kohde on.

Kuvailutulkkauksen kohdeyleisölle voi tarjota myös mahdollisuutta tutustua esimerkiksi teatteriesityksen lavastukseen ja puvustukseen tunnustelemalla ennen esitystä. Myös näyttelijöiden antamat ääninäytteet ennen esitystä helpottavat esityksen seuraamista ja esimerkiksi eri hahmojen tunnistamista. Lavastuksen ja puvustuksen tunnustelumahdollisuudesta sekä ääninäytteiden mahdollisesta antamisesta on tärkeää sopia hyvissä ajoin etukäteen henkilökunnan kuten näyttelijöiden, ohjaajan ja näyttämöestarin kanssa.

Valinnat ja valmistautuminen

Tapahtuman ohjelmasta voidaan valita jokin osa, kuten yksi teatteriesitys, konsertti,

---

87 Alanen & Hirvonen 2013, 85.

elokuva, taideteos tai opastettu kierros, johon järjestetään kuvailutulkkaus. Kuvailutulkattavat ohjelmasisällöt kannattaa valita yhdessä kuvailutulkkausten asiantuntijoiden kanssa. Lisäksi kannattaa jo suunnitteluvaiheessa luoda yhteys myös kuvailutulkkausten käyttäjiin. Tämä helpottaa tiedottamista ja varmistaa, että kuvailutulkatut ohjelmasisällöt ovat helpommin kohdeyleisön löydettävissä. Esimerkiksi paikalliset näkövammaisyhdistykset, Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry ja Näkövammaisten Keskusliitto ry voivat antaa tietoa käyttäjänäkökulmasta.

Käytännön valmistelut kuvailutulkkausten järjestämiseksi kannattaa aloittaa hyvissä ajoin. Aikaa tarvitaan mm. kuvailutulkin tilaamiseen, kuvailutulkkauslaitteistoon ja -tilaan liittyviin järjestelyihin, kuvailutulkin valmistautumiseen sekä tiedottamiseen. Laitteisto- ja tilakysymykset koskevat esimerkiksi teatteriesitysten, konserttien ja elokuvien kuvailutulkkauksista, eivät opastettuja kierroksia.

Koulutettujen kuvailutulkkien yhteystietoja saa esimerkiksi Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry:n kautta: www.kulttuuripalvelu.fi. Kuvailutulkki valmistelee kuvailutulkkausten etukäteen tutustumalla ohjelmasisältöön liittyvään materiaaliin, kuten esimerkiksi teatteriesityksen käsiohjelmaan ja käsikirjoitukseen, tallenteeseen elokuvasta, opastetun kierroksen kohteisiin tai konsertin esiintyjiin.

Jos kuvailutulkkaus järjestetään teatteriesitykseen tai konserttiin, kuuluu kuvailutulkin valmistautumiseen mahdollisten harjoitusten seuraaminen. Jos esityksiä on useita, kuuluu valmistautumiseen aina myös valmiin esityksen katsominen ainakin kertaalleen (maksutta). Harjoituksista tai esityksestä tehty tallenne on lisäksi tärkeä apu valmistautumisessa.

Käytännön toteutus

Teatteriesityksen, konsertin tai elokuvan aikana kuvailutulkki kuvailee ohjelmasisällön visuaalista maailmaa kuten lavastusta, puvustusta ja hahmoja sekä juonellisia tapahtumia repliikkien ja laulun sanojen välissä reaaliaikaisesti. Teatteriesityksen tai konsertin kuvailutulkkaus tehdään reaaliajassa, jotta on mahdollista huomioida esityksissä tapahtuvia muutoksia ja ajoittaa kuvailutulkattavat asiat repliikkien ja laulujen sanojen väliin. Elokuvan kuvailutulkkaus on mahdollista myös äänittää etukäteen⁸⁸.

Myös tapahtuman asiakaspalveluhenkilökunnalle on kerrottava ajoissa, jos teatteriesitykseen, konserttiin tai elokuvaan järjestetään kuvailutulkkaus. Henkilökunnan kannalta oleellista tietoa on muun muassa se, missä kuvailutulkkauksista haluavat asiakkaat otetaan vastaan, miten heitä opastetaan eteenpäin, missä kuvailutulkkauskuulokset jaetaan ja miten niiden käyttö ohjeistetaan⁸⁹. Huolehtimalla

88 Liljeqvist 2014, sähköpostihaastattelu 12.3.2014.

89 Salonlahti 2014, 4.

tiedonkulusta varmistetaan, että henkilökunta pystyy parhaalla mahdollisella tavalla auttamaan asiakkaita.

Laitteisto ja kuvailutulkin tila

Teatteriesityksen, konsertin tai elokuvan kuvailutulkkaminen edellyttää, että käytössä on kuvailutulkkauslaitteisto. Laitteiston toimivuus tulee aina testata tapahtuman teknisen henkilökunnan kanssa joitakin päiviä ennen esitystä, jotta varmistutaan siitä, etteivät kuvailutulkkauslaitteet ja tapahtuman oma tekniikka häiritse toisiaan.

Kuvailutulkkauslaitteiston voi lainata pääkaupunkiseudulla veloituksetta (postituskuluja vastaan) Näkövammaisten Kulttuuripalvelusta (www.kulttuuripalvelu.fi). Tilaaja vastaa tällöin myös laitteiston käyttökuluista eli käytännössä laitteisiin tarvittavien pattereiden hankinnasta.

Muualla Suomessa laitteiston voi lainata veloituksetta suurimmasta osasta Näkövammaisten Keskusliiton alueyhdistyksiä. Laitteiden sijoituspaikat ja yhteyshenkilöt löytyvät Näkövammaisten Kulttuuripalvelun verkkosivuilta osoitteesta: www.kulttuuripalvelu.fi/?id=197. Laitteiston lainaajilta saa myös opastusta laitteiden käyttöön.

Joillakin kulttuurialan toimijoilla on myös käytössä omia kuvailutulkkauslaitteita. Kuvailutulkkauksen mahdollistavien laitteiden tekniset ominaisuudet ja ratkaisut kehittyvät koko ajan, ja uusia sovelluksia tulee markkinoille tiuhaan.

Kuvailutulkkauslaitteistoon kuuluu muun muassa langattomat kuulokkeet, mikrofoni ja lähetin.

Kuva: Outi Salonlahti

Kuvailutulkkauslaitteiston lisäksi kuvailutulkki tarvitsee oman tilan kuvailutulkkaukseen. Jos oman tilan tarjoaminen on haasteellista, kannattaa etsiä yhdessä kuvailutulkin kanssa vaihtoehtoisia ratkaisuja. Tilan toimivuuden kannalta on olennaista, että

1. tilasta on näköyhteys esiintyjiin ja katsomoon ensisijaisesti suoraan, mutta vaihtoehtoisesti myös esimerkiksi monitorin kautta
2. tila on äänieristetty niin, ettei kuvailutulkin puhe häiritse sivullisia eikä tilassa ole häiritseviä taustääniä
3. näyttämöäänänen saa kuulumaan tilaan hyvin ja sen voimakkuutta pystyy helposti säätämään
4. tilassa on kuvailutulkille tuoli sekä tasot kuvailutulkkauslaitteistolle ja kuvailutulkkauskeskirjoitukselle (esimerkiksi nuottiteline). Tilaan tarvitaan lisäksi kuvailutulkin työskentelytason valaiseva kohdevalaistus.

Kuvailutulkkaus opastetulla kierroksella

Jos kyseessä on esimerkiksi opastetun näyttelykierroksen kuvailutulkkaminen, kuvailutulkki valitsee yleensä 5–15 teosta tai esinettä, joiden kuvailutulkkauksen hän valmistelelee etukäteen.⁹⁰ On tärkeää, että kuvailutulkilla on mahdollisuus tutustua teoksiin tai esineisiin etukäteen maksutta.

Tiedotus ja lipunmyynti

Tieto siitä, että esimerkiksi teatteriesityksessä, konsertissa, elokuvassa tai opastuksessa on kuvailutulkkaus, kannattaa laittaa tapahtuman verkkosivuille, uutiskirjeisiin ja esitteisiin, jotta sekä kohdeyleisö että muu yleisö saa hyvissä ajoin tietoa palvelusta. Lisäksi kuvailutulkatusta ohjelmasisällöstä kannattaa tiedottaa suoraan näkövammaiselle kohdeyleisölle esimerkiksi Näkövammaisten Kulttuuripalvelun ja Näkövammaisten Keskusliiton sekä sen alueyhdistysten kautta.

Kun kuvailutulkattuun teatteriesitykseen tai konserttiin myydään lippuja, on hyvä varata eturivistä paikkoja niille näkövammaisille katsojille, jotka haluavat kuulla esittäjien liikkeitä. Myös opaskoiran mukana olosta kannattaa kysyä lipunmyynnin yhteydessä, sillä asiakkaalle on hyvä varata paikka, jossa koiralla on riittävästi tilaa käyttäjänsä välittömässä läheisyydessä. Tämän lisäksi opas- tai avustajakoirien käyttäjille voi tarjota mahdollisuutta jättää koira rauhalliseen ja vartioituun paikkaan, ns. koiraparkkiin tilaisuuden ajaksi.

---

90 Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry 2013.

Tapahtumaan saapumisen ja siellä liikkumisen kannalta keskeiset ennakkotiedot olisi hyvä lähettää esteettömässä muodossa etukäteen kuvailutulkkausta käyttäville henkilöille (lisätietoa esteettömistä tiedostomuodoista on luvussa 3.3 Verkkosivut, sivu 15). Olennaisia tietoja ovat mm.

- tapahtuman nimi ja käyntiosoite
- kokoontumispaikka tapahtumassa
- esityksen alkamis- ja loppumisajankohta
- paikka, jossa kuulokkeet jaetaan
- lavan sekä tarjoilu- ja wc-tilojen sijainti
- kellonaika, jolloin esityksen kuvailutulkkaus alkaa kuulua kuulokkeista (mahdollisesti jo ennen esityksen alkamista)
- mahdollisen koskettelukierroksen alkamis- ja loppumisajankohta- ja paikka
- mahdollinen sanakartta tapahtumasta (ks. lisätietoa luvusta 3.6 Tapahtuma-alueen kartta, sivu 18)
- mahdollinen kohokartta tapahtumasta (ks. lisätietoa luvusta 3.6 Tapahtuma-alueen kartta, sivu 18)
- tarvitseeko näkövammaisen henkilö oman avustajan liikkumiseen, vai voiko henkilökunta tarvittaessa avustaa.

Myös teatteriesityksen, konsertin tai elokuvan ymmärtämistä helpottavaa ennakkomateriaalia voi lähettää etukäteen (esteettömässä muodossa) kuvailutulkkauksen käyttäjille. Hyödyllistä tietoa on mm.

- näyttelijöiden ääninäytteet äänitiedostona
- lavastuksen, valaistuksen ja puvustuksen sekä roolihahmojen yleisen olemuksen kuvailutulkkaus äänitiedostona
- teatteriesityksen tai konsertin käsiohjelma teksti- tai äänitiedostona.

Kulut

Kuvailutulkkauksen kulut koostuvat kuvailutulkin palkkiosta, kuvailutulkkauslaitteistokuluista (lainatessa Näkövammaisten Kulttuuripalvelulta mahdollinen postitus ja paristot) sekä mahdollisista ennakkomateriaalin postituskuluista.

Kuvailutulkeille maksetaan tuntikorvausta esivalmistelutyöstä sekä tuntiperusteiset kuvailutulkkauspalkkiot ohjelmasisällöistä, joissa hän kuvailutulkkaa.

Kuvailutulkkauksen valmisteluun kuuluu valmiin esityksen katsominen ennakkoon maksutta (silloin, kun tarjolla on useampi esitys). Lisäksi tapahtuman henkilökunnalta kuluu aikaa järjestelyihin.

Lisätietoja:

Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry: www.kulttuuripalvelu.fi
Näkövammaisten Kulttuuripalvelun verkkosivuilla on myös palvelun kuvailutulkkausosaston laatimat ohjeet kuvailutulkeille.

Aaltonen, Anu 2011. Kuvailutulkkauksen järjestäminen ammattiteatterissa. Kokemuksia ja suosituksia. Näkövammaisten Keskusliitto ry. Raportti on luettavissa mm. Kulttuuria kaikille -palvelun verkkosivuilla: www.kulttuuriakaikille.fi.

Salonlahti, Outi 2014. "Voi, kun te näkevät voisitte käyttää kuvailutulkkausta!" Prinsessa Ruusunen kuvailutulkattiin Kansallisbaletissa. Kulttuuria kaikille -palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry. Artikkelin on luettavissa Kulttuuria kaikille -palvelun verkkosivuilla: www.kulttuuriakaikille.fi

7.2 Tulkkaus viittomakielelle

Viittomakielelle tulkatussa teatteriesityksessä, elokuvassa tai konsertissa viittomakielen tulkki viittoo reaaliaikaisesti yleisölle vuorosanat tai laulujen sanat sekä välittää mahdollista äänimaailmaa. Viittomakielinen tulkkaus voidaan järjestää myös esimerkiksi opastettuun kierrokseen.

Viitottuja ilmaisukeinoja on useita, kuten suomalainen viittomakieli, suomenruotsalainen viittomakieli ja viitottu puhe. Tulkkausmuodon valinta tapahtuu aina käyttäjäryhmän mukaan.

Viittomakielelle tulkatun ohjelmasisällön lisäksi tapahtuma voi tarjota ohjelmistossaan myös viittomakielisiä esityksiä ja ohjelmanumeroita. Esitykset ja ohjelmanumerot, joiden lähdekieli on viittomakieli, lisäävät tapahtuman tarjonnan moninaisuutta

kaikkien, ja erityisesti viittomakielisten yhteisöjen kannalta. Viittomakieliset ohjelmasisällöt on mahdollista tulkata puhutulle kielelle, jolloin ne ovat paremmin niiden henkilöiden saavutettavissa, jotka eivät ymmärrä viittomakieltä. Tässä kappaleessa keskitytään kuitenkin tapahtuman ohjelmistosisältöjen tulkkaukseen viittomakielelle.

Valinnat ja valmistautuminen

Tapahtuman ohjelmasta voidaan valita jokin osa, kuten yksi teatteriesitys, elokuva, konsertti tai opastus, joka tulkataan viittomakielelle. Jo suunnitteluvaiheessa kannattaa luoda yhteys viittomakielen käyttäjiin. Tämä helpottaa tiedottamista ja varmistaa, että viittomakielelle tulkatut ohjelmasisällöt ovat helpommin kohdeyleisön löydettävissä. Esimerkiksi Kuurojen liitto tai paikalliset kuulovammaisyhdistykset voivat antaa tietoa käyttäjänäkökulmasta.

Käytännön valmistelut viittomakielisen tulkkauksen järjestämiseksi kannattaa aloittaa hyvissä ajoin. Aikaa tarvitaan mm. tulkkien tilaamiseen, tulkkien valmistautumiseen sekä tiedottamiseen.

Tahoja, joiden kautta voi tilata viittomakielen tulkin, voi selvittää esimerkiksi kysymällä yhteystietoja alan järjestöjen kuten Kuurojen liiton (www.kl-deaf.fi) tai Suomen viittomakielen tulkit ry:n kautta: www.tulkit.net. Yleensä tulkkaustehtäviin tarvitaan kaksi tulkkia, jotta tulkit voivat vuorotella, näin varmistetaan tulkkauksen säilyminen tasalaatuisena.

Viittomakielen tulkki valmistautuu tulkkaukseen etukäteen tutustumalla ohjelmasisältöön liittyvään materiaaliin, kuten esimerkiksi teatteriesityksen käsikirjoitukseen, tallenteeseen elokuvasta, opastetun kierroksen kohteisiin tai konsertin kappaleisiin ja laulujen sanoihin. Jos viittomakielinen tulkkaukseen järjestetään teatteriesitykseen tai konserttiin, kuuluu valmistautumiseen mahdollisten harjoitusten seuraaminen. Jos esityksiä on useita, kuuluu valmistautumiseen myös valmiin esityksen katsominen ainakin kertaalleen (maksutta). Harjoituksista tai esityksestä tehty tallenne on lisäksi tärkeä apu valmistautumisessa.

Käytännön toteutus

Tulkit sijoittuvat tilaan siten, että tulkkaukseen tarvitsevat henkilöt pystyvät seuraamaan sujuvasti ja yhtäaikaaisesti sekä tulkkaukseen että esitykseen. Tulkkaukseen suunnattu valaistus tulee suunnitella siten, että myös tulkin kasvot näkyvät tulkkaukseen seuraaville. Tulkit työskentelevät joko seisten tai istuen. On hyvä pitää tarjolla käsituettomia istuimia, sillä käsituet voivat haitata viittomista.

Opastetulla kerroksella viittomakielentulkkit seuraavat ryhmän mukana ja tulkkaavat oppaan puheen sekä mahdolliset yleisökysymykset. On tärkeää, että tulkkausta käyttävillä henkilöillä on paras mahdollinen näkyvyys tulkkeihin: tulkin kannattaa olla ryhmän edessä, esiteltävän kohteen vieressä, ja valaistuksen on oltava riittävä. Tulkattavaan opastettuun kierrokseen on hyvä varata enemmän aikaa, sillä kävijät eivät voi katsoa tulkkausta ja esiteltävää kohdetta yhtä aikaa.⁹¹

Tiedotus ja lipunmyynti

Tieto siitä, että esimerkiksi teatteriesityksessä, elokuvassa, konsertissa tai opastuksessa on tulkkaus viittomakielelle, kannattaa laittaa tapahtuman verkkosivuille, uutiskirjeisiin ja esitteisiin, jotta sekä kohdeyleisö että muu yleisö saa hyvissä ajoin tietoa palvelusta. Lisäksi viittomakielelle tulkattusta ohjelmasisällöstä kannattaa tiedottaa suoraan kohdeyleisölle esimerkiksi Kuurojen liiton ja muiden viittomakielisten yhteisöjen kautta.

Kun viittomakielelle tulkattuun teatteriesitykseen, elokuvaan tai konserttiin myydään lippuja, on tärkeää varata tulkkausta seuraaville henkilöille paikkoja, joista näkyvyys tulkkeihin ja lavalle on paras mahdollinen. Lisäksi on huolehdittava siitä, että lipunmyynnin henkilökunta on tietoinen tulkkauksen seuraajille varatuista paikoista.

Kulut

Viittomakielisen tulkkauksen kulut koostuvat tulkin valmistautumisen tuntikorvauksesta sekä tulkkauksen tuntikorvauksesta mahdollisine lisineen (esimerkiksi iltalisä). Lisäksi korvataan tulkkien matkakulut sekä matka-aika. Tilaisuuden tulkkauksesta ja siihen liittyvistä etukäteisjärjestelyistä on mahdollista pyytää tarjous tulkkauspalveluyritykseltä.

Kelan tulkkauspalvelu

Jos tapahtuma ei järjestä esimerkiksi teatteriesitykseen, elokuvaan, konserttiin tai opastetulle kierrokselle viittomakielistä tulkkausta, voi asiakas tai asiakasryhmä järjestää myös itse ”henkilökohtaisen” tulkkauksen käyttämällä Kelan myöntämää tulkkauspalvelua. On myös hyvä huomioida, että vaikka tapahtuma järjestäisikin tulkkauksen, niin esimerkiksi kuulonäkövammaisella henkilöllä saattaa silti olla myös henkilökohtaiset tulkit mukanaan.

Kun asiakas käyttää Kelan myöntämää tulkkauspalvelua, hän tilaa tulkin Kelan tulkkauspalvelun välityskeskuksesta. Kelan tulkkauspalvelun tulkkaus on asiakkaalle

---

91 Green 2000, 7.

maksutonta, mutta hänen käytettävissään olevat tulkkaustunnit ovat rajalliset.

Jos asiakas ilmoittaa hyvissä ajoin tapahtumajärjestäjälle tuovansa oman tulkin johonkin ohjelman osaan, kuten teatteriesitykseen, voi tapahtumajärjestäjä helpottaa tulkin työtä eri tavoin. Asiakkaalle kannattaa kertoa, että tulkit voivat olla yhteydessä järjestäjään etukäteisvalmisteluja varten. Usein myös tulkit ovat itse yhteydessä valmistautumiseen liittyen ja kertovat tarpeistaan. Järjestäjän tulee tarjota tulkit mahdollisuus tulla katsomaan esityksen harjoituksia ja/tai valmistaa esitystä ilmaiseksi. Lisäksi on hyvä tarjota etukäteismateriaalia tulkattavaan sisältöön liittyen. Tulkkaustilanteessa tulee huolehtia tulkin riittävästä valaistuksesta ja näkyvästä sijoittamisesta.

Lisätietoja:

Kuurojen liitto: www.kl-deaf.fi

Salovaara, Sari (toim.) 2010. Teatteriesitys tulkattiin viittomakielelle. Kulttuuria kaikille -palvelu / Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet KEHYS. Valtion taidemuseo. Artikkelin luettavissa Kulttuuria kaikille -palvelun verkkosivuilla: www.kulttuuriakaikille.fi.

Kulttuuria kaikille -palvelu 2005. Viittomakielisten asiakkaiden huomioiminen kulttuuripalveluissa - tarkistuslista tapahtuman järjestäjille. Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet KEHYS. Valtion taidemuseo. Tarkistuslista on luettavissa Kulttuuria kaikille -palvelun verkkosivuilla: www.kulttuuriakaikille.fi.

7.3 Kirjoitustulkkaus

Jos tapahtumassa on keskustelutilaisuuksia, voi niissä tarjota puheenvuorojen ja keskustelun kirjoitustulkkauksia. Kirjoitustulkkaus tarkoittaa puheen kirjoittamista luettavaksi tekstiksi lähes reaaliaikaisesti. Kirjoitustulkkaus voi olla esillä joko kaikille näkyvällä valkokankaalla, tai kirjoitustulkin tietokoneen näytöllä, jos tulkkausta seuraa ainoastaan muutama henkilö.⁹² Kirjoitustulkkaus palvelee esimerkiksi huonokuuloisia ja kuuroutuneita henkilöitä sekä kieltä opettelevia henkilöitä. Kaikille näkyvillä oleva kirjoitustulkkaus voi kuitenkin palvella ketä tahansa, jolla on vaikeuksia saada tilaisuudessa puheesta selvää.

Kirjoitustulkkaus voidaan järjestää myös liikkuvana eli ns. valjastulkkauksena esimerkiksi opastetuilla kierroksilla. Valjastulkkaus tarkoittaa, että kirjoitustulkilla on valjaat, joihin on kiinnitetty näppäimistö ja näyttö. Valjastulkkaus tehdään yleensä paritulkkauksena.

⁹² Pesola 2009, 32.

Opastetulla kerroksella kirjoitustulkit seuraavat ryhmän mukana ja tulksaavat oppaan puheen sekä mahdolliset yleisökysymykset. On tärkeää, että tulksausta käyttävillä henkilöillä on paras mahdollinen näkyvyys sekä puhajaan että tulksaaihin: tulksin kannattaa olla ryhmän edessä, esiteltävän kohteen vieressä, ja valaistuksen on oltava riittävä. Tulksattavaan opastettuun kierrokseen on hyvä varata enemmän aikaa, sillä kävijät eivät voi katsoa tulksausta ja esiteltävää kohdetta yhtä aikaa.⁹³

Tahoja, joiden kautta voi tilata kirjoitustulksin, voi selvittää esimerkiksi kysymällä yhteystietoja Kuuloliitosta (www.kuuloliitto.fi) tai Suomen kirjoitustulksit ry:stä (www.suomenkirjoitustulksit.net). Kuuloliitto ja Suomen kirjoitustulksit ry antavat muutenkin lisätietoa kirjoitustulkskauksesta.

Asiakas tai asiakasryhmä voi järjestää kirjoitustulkskauksen myös Kelan järjestämänä palveluna samoin kuin viittomakielen tulkskauksen (ks. luku Kelan tulkskauspalvelu, sivu 50).

8 Kielensisäinen tekstitys

Ohjelmasisältöjen saavutettavuutta parantaa myös kielensisäinen tekstitys. Teatteriesityksen, elokuvan tai konsertin kielensisäisellä tekstittämisellä tarkoitetaan vuoro- tai laulujen sanojen esittämistä katsojille tekstimuodossa reaaliajassa. Kielensisäisessä tekstityksessä pyritään mahdollisuuksien mukaan kuvaamaan myös muuta äänimaailmaa. Kielensisäinen tekstitys valmistellaan aina etukäteen.

Kielensisäinen tekstitys palvelee muun muassa huonokuuloisia ja kuuroja henkilöitä ja kieltä opettelevia henkilöitä. Lisäksi se voi auttaa ketä tahansa, jolla on hankaluuksia saada vuoro- tai laulujen sanoista selvää.

Tässä kappaleessa olevat tiedot perustuvat pääosin Kulttuurilla kaikille -palvelun ja Suomen Teatterit ry:n tuottamaan oppaaseen *Teatteria kaikille! Opas teattereille saavutettavaan toimintaan* (Linnapuomi, Paqvalén, Salovaara & Turpeinen 2014).

8.1 Kielensisäisen tekstityksen järjestäminen

Tekstitys voidaan järjestää siten, että se näkyy kaikille katsojille. On myös mahdollista jakaa katsojille henkilökohtaisia päätelaitteita tai vastaavia, joista katsojat voivat seurata tekstitystä. Jos tekstitys näkyy kaikille, se voidaan sijoittaa lavalle tai lavan ulkopuolelle/yläpuolelle niin, ettei sen ajatella kuuluvan taiteelliseen kokonaisuuteen. Tekstitys voidaan myös suunnitella alusta alkaen osaksi esityksen visuaalisuutta, dramaturgiaa, tapahtumien kuljetusta ja rytmitystä.

Suomen- ja ruotsinkielisten elokuvien kohdalla kannattaa aina selvittää, olisiko niihin saatavilla valmista kielensisäistä tekstitystä. Jos tekstitystä ei ole saatavilla, eikä sitä ole mahdollista tuottaa, kannattaa selvittää, olisiko elokuvaan tehty esimerkiksi englanninkielistä tekstitystä (esimerkiksi elokuvan esittämistä ulkomailla varten). Vaikka elokuvan alkuperäiskieli olisi suomi, voi kielensisäisen tekstityksen puuttuessa englanninkielinen tekstitys helpottaa niitä huonokuuloisia tai kuuroja henkilöitä, jotka osaavat hyvin englantia.

Valinnat ja valmistautuminen

Tapahtuman ohjelmasta voidaan valita jokin osa, kuten yksi teatteriesitys tai konsertti, joka tekstitetään kielensisäisesti. Valinta kannattaa tehdä yhteistyössä kielensisäisen tekstittämisen asiantuntijoiden kanssa. Lisäksi kannattaa jo suunnitteluvaiheessa luoda yhteys tekstityksen käyttäjiin. Tämä helpottaa tiedottamista ja varmistaa, että tekstitetyt ohjelmasisällöt ovat helpommin kohdeyleisön löydettävissä. Esimerkiksi paikalliset kuulovammaisyhdistykset, Kuuloliitto tai Kuurojen liitto voivat antaa tietoa käyttäjänäkökulmasta.

Käytännön valmistelut kielensisäisen tekstityksen järjestämiseksi kannattaa aloittaa hyvissä ajoin. Aikaa tarvitaan mm. tekstittäjän tilaamiseen, tekstityslaitteistoon liittyviin järjestelyihin, tekstityksen valmistamiseen⁹⁴ sekä tiedottamiseen. Kielensisäisten tekstittäjien yhteystietoja saa esimerkiksi Kuuloliiton kautta: www.kuuloliitto.fi. Myös esimerkiksi Käännösalan asiantuntijat KAJ ry:ltä sekä Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry:ltä voi tiedustella av-kääntäjien yhteystietoja.

Käytännössä tekstittäjä valmistelee tekstityksen etukäteen tutustumalla teatteriesityksen käsikirjoitukseen tai konsertissa esitettäviin kappaleisiin. Valmistautumiseen kuuluu mahdollisten harjoitusten seuraaminen. Jos teatteriesityksiä tai konsertteja on useita, kuuluu valmistautumiseen myös valmiin esityksen tai konsertin katsominen ainakin kertaalleen (maksutta). Harjoituksista tai valmiista esityksestä tai konsertista tehty tallenne on lisäksi tärkeä apu valmistautumisessa.

Seuratessaan harjoituksia ja/tai valmista esitystä tekstittäjä saa olennaista tietoa tekstitykseen sisällytettävästä äänimaailmasta sekä tietoa tekstityksen rytmittämistä ja ajastamista varten. Yleensä tekstittäjä tiivistää teatteriesityksen vuorosanoja.

Käytännön toteutus

Teatteriesityksen tai konsertin aikana tekstityksen ajaja painaa esiin esityksen vuoro- tai laulujen sanat sitä mukaa, kun ne todellisuudessa lausutaan. Tekstittäjän tai ajajan läsnäolo on aina välttämätöntä, jotta oikeat vuoro- tai laulujen sanat näkyisivät yleisölle oikealla hetkellä.

Laitteisto

Teatteriesityksen tai konsertin tekstittäminen edellyttää, että käytössä on tekstityslaitteisto. Laitteistoihin liittyvä tekniikka elää ja kehittyy jatkuvasti. Jos tekstityksen halutaan näkyvän kaikille katsojille, voidaan se yksinkertaisimmillaan heijastaa dataprojektorilla sopivalle seinäpinnalle tai valkokankaalle. Koska dataprojektori voi kuitenkin heijastaa valoa häiritsevästi, voi tekstitysnäyttö (esimerkiksi led-näyttö) olla parempi ratkaisu. Halukkaille voidaan myös jakaa omaan käyttöön henkilökohtaiset kannettavat tekstitysnäytöt, joita voi pitää kädessä tai sylissä. Myös katsojien omien älypuhelimien avulla luettavat tekstitykset ovat yleistymässä. Lisätietoja tekstityslaitteistoista saa mm. julkaisusta *Selvitys suomalaisten teattereiden tekstityskäytännöistä & ehdotuksia teatteritekstittämisen edistämiseksi* (Turpeinen 2013).

94 Suomen Teatterit ry, Kuuloliitto ry ja Suomen Näytelmäkirjailijat ja Käsikirjoittajat ry käynnistivät vuonna 2013 opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman hankkeen, jonka tavoitteena on lisätä Näytelmät.fi -näytelmäluetteloon mahdollisuus säilyttää tekstityksiä näytelmäkirjoitusten yhteydessä. Näin tekstityksiä voitaisiin hyödyntää näytelmien uusien versioiden pohjina. (Suomen Teatterit ry 2014)

Tekstityslaitteiston lisäksi tekstittäjä tai tekstityksen ajaja tarvitsee paikan, jossa hän painaa vuoro- tai laulujen sanat esiin sitä mukaa, kun ne todellisuudessa lausutaan. Paikan valinnan kannalta on olennaista, että:

1. tilasta on näköyhteys esiintyjiin ja katsojiin
2. näyttämöään kuuluu tilaan
3. tilassa ei ole häiritseviä taustääniä.

Tiedotus ja lipunmyynti

Tieto siitä, että teatteriesityksessä tai konsertissa on tekstitys, kannattaa laittaa tapahtuman verkkosivuille, uutiskirjeisiin ja esitteisiin, jotta sekä kohdeyleisö että muu yleisö saa hyvissä ajoin tietoa palvelusta. Lisäksi tekstitetystä ohjelmasisällöstä kannattaa tiedottaa suoraan kohdeyleisölle esimerkiksi Kuuloliiton, Kuurojen liiton sekä erilaisten muunkielisille henkilöille toimintaansa suuntaavien yhdistysten kautta.

Kun kielensisäisesti tekstitettyyn teatteriesitykseen tai konserttiin myydään lippuja, on tärkeää varata tekstitystä seuraaville henkilöille paikkoja, joista näkyvyys tekstitykseen on paras mahdollinen. Lisäksi on huolehdittava siitä, että tapahtuman lipunmyynnissä tiedetään, millä paikoilla mahdollista induktiosilmukkaa voi käyttää.

Kulut

Kielensisäisen tekstityksen kulut koostuvat tekstittäjän, ja mahdollisen erillisen tekstityksen ajajan palkkiosta sekä mahdollisista laitteistohankinnoista. Laitteisto tarkoittaa yksinkertaisimmillaan dataprojektorilla, jolla heijastetaan tasaiselle seinäpinnalle tavallisella tekstinkäsittelyohjelmalla tehty tekstitys.

Tekstittäjälle (tai erilliselle tekstityksen ajajalle) maksetaan palkkiot esityksistä, joissa hän painaa vuoro- tai laulujen sanat esiin. Lisäksi tapahtumajärjestäjä ja tekstittäjä sopivat tekstityksen esivalmistelutyön korvaamisesta. Tapahtuman henkilökunnalta kuluu myös aikaa järjestelyihin.

Lisätietoja:

Kuuloliitto: www.kuuloliitto.fi

Kuulokynnys-verkkolehden sivuilla on runsaasti teatteriesitysten kielensisäistä tekstittämistä käsitteleviä artikkeleja: www.kuulokynnys.fi/kuulokynnys/viestinta/teatteritekstitys/

9 Tuottajan vinkit ja loppusanat

Sini Kaartinen, 15.5.2014

Lukemalla tämän oppaan olet askeleen lähempänä hyvin toimivaa ja saavutettavaa tapahtumaa. Nyt vain rohkeasti suunnittelemaan ja toteuttamaan. Toivon, että opas välittää viestiä siitä, että saavutettavuudessa ei ole aina kyse suurista muutoksista, vaan asioiden uudelleen ajattelusta. Kaikki tapahtumaan liittyvät osa-alueet vaativat joka tapauksessa suunnittelua, joten samalla kannattaa pyrkiä mahdollisimman saavutettaviin ratkaisuihin.

Vielä lopuksi kannustan olemaan yhteydessä saavutettavuusalan asiantuntijoihin. Saavutettavuuden kehittämisessä et varmasti jää yksin ja apuja kyllä löytyy. Rohkeasti vaan ottamaan yhteyttä paikallisiin toimijoihin ja markkinoimaan tapahtumaa kohderyhmille. Tulet huomaamaan, että saat paljon uusia, tyytyväisiä asiakkaita. Olethan mahdollistanut heille kulttuurikokemuksen!

Tuottajan vinkit

- Tutustu saavutettavuus- ja moninaisuustietoon.
- Kartoita tapahtumasi saavutettavuuden ja moninaisuuden nykytila.
- Tee suunnitelma saavutettavuuden ja moninaisuuden kehittämiseksi.
- Tee yhteistyötä suunnittelussa ja toteutuksessa järjestöjen ja asiantuntijoiden kanssa.
- Muista, ettei kaikkia muutoksia tarvitse tehdä kerralla. Priorisoi toimenpiteet.
- Nimeä saavutettavuus- ja moninaisuusvastaava.
- Kerro verkkosivuilla ja viestinnässä tapahtuman saavutettavuudesta.
- Markkinoi ja viesti tapahtumasta ja sen saavutettavuudesta laajasti eri kohderyhmille.
- Kerää palautetta ja hyödynnä sitä kehittääksesi tapahtumaa.
- Toivota kaikki tervetulleeksi!

10 Yhteystietoja ja apua suunnitteluun

Saavutettavuutta ja moninaisuutta kehittäessä ei tarvitse selviytyä yksin, sillä apua löytyy helposti monelta taholta. Kannattaa muistaa myös ruotsinkieliset ja muunkieliset eri alojen järjestöt.

Järjestöiltä voi saada myös tiedotusapua silloin, kun tapahtumissa on niiden jäseniä erityisesti huomioivia palveluja.

Allergia- ja astmaliitto, www.allergia.fi

Allergia- ja Astmaliitto on valtakunnallinen terveysjärjestö, jonka perustehtävänä on allergiaa ja astmaa sairastavien terveyden edistäminen.

Autismi- ja Aspergerliitto ry, www.autismiliitto.fi

Autismi- ja Aspergerliitto ry edistää ja valvoo autismin kirjon henkilöiden ja heidän perheidensä yleisiä yhteiskunnallisia oikeuksia ja tasa-arvoa

Finlandssvenska teckenspråkiga rf, www.dova.fi

Finlandssvenska teckenspråkiga rf on suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävien henkilöiden yhdistys, joka edistää suomenruotsalaisen viittomakielen asemaa Suomessa.

Förbundet De Utvecklingsstördas Väl rf, www.fduv.fi

Förbundet De Utvecklingsstördas Väl on ensisijaisesti Suomessa asuvien ruotsinkielisten kehitysvammaisten sekä heidän perheidensä edunvalvontajärjestö.

Förbundet Finlands Svenska Synskadade, www.fss.fi

Förbundet Finlands Svenska Synskadade vaikuttaa Suomessa asuvien ruotsinkielisten näkövammaisten henkilöiden tasavertaisten oikeuksien toteutumiseen.

Infopankki, www.infopankki.fi

Infopankki on sivusto, josta löytyy tietoa yli kymmenellä kielellä Suomeen muuttamisesta ja elämästä Suomessa.

Invalidiliitto, www.invalidiliitto.fi

Invalidiliitto on fyysisesti vammaisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajärjestö.

Kehitysvammaliitto, www.kehitysvammaliitto.fi

Kehitysvammaliitto edistää kehitysvammaisten ja muiden oppimisessa, ymmärtämisessä ja kommunikoinnissa tukea tarvitsevien ihmisten tasa-arvoa ja osallistumista yhteiskunnassa, kehittää palveluja sekä edistää alan tutkimusta.

Kulttuuria kaikille -palvelu, www.kulttuuriakaikille.fi

Kulttuuria kaikille -palvelu edistää osallistumiselle avoimia ja monenlaisia yleisöjä huomioivia kulttuuripalveluja. Palvelu tarjoaa tietoa ja työkaluja kulttuurialan työntekijöille.

Kulttuuriyhdistys Suomen EUCREA ry, www.eucreaфинland.org

Kulttuuriyhdistys Suomen EUCREA edistää vammaisten ihmisten aktiivisuutta kulttuurielämässä, saattaa monipuolisia kulttuuripalveluja eri tavoin vammaisten ihmisten ulottuville ja tekee vammaisten omaa kulttuuria tunnetuksi kulttuurielämän vaikuttajille ja yleisölle.

Kuuloliitto, www.kuuloliitto.fi

Kuuloliitto on sosiaali- ja terveysalan kansalaisjärjestö, joka järjestää myös kuntoutustoimintaa.

Kuurojen liitto, www.kl-deaf.fi

Kuurojen Liitto on valtakunnallinen keskusliitto, jonka tehtävä on taata kuurojen ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutuminen.

Kynnys ry, www.kynnys.fi

Kynnys ry on eri tavoin vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeusjärjestö, joka työskentelee vammaisten henkilöiden yhdenvertaisten oikeuksien toteutumiseksi sekä tukee ja aktivoi vammaisia henkilöitä toimimaan itse omien oikeuksiensa puolesta.

LL-center, www.ll-center.fi

LL-Center edistää selkokielistä tietoa ja kirjallisuutta ruotsiksi Suomessa.

Mielenterveyden keskusliitto, www.mtkl.fi

Mielenterveyden keskusliitto on mielenterveyspotilaiden, -kuntoutujien ja heidän läheistensä itsenäinen kansalaisjärjestö.

Moniheli ry, www.moniheli.fi

Moniheli on monikulttuurijärjestöjen yhteistyöverkosto, jonka tavoitteena on edistää monikulttuurisen ja monimuotoisen suomalaisen yhteiskunnan kehittymistä sekä tukea jäsenjärjestöjen toimintaa monin eri tavoin.

Näkövammaisten Keskusliitto, www.nkl.fi

Näkövammaisten Keskusliitto on Suomen näkövammaisyhdistysten kattojärjestö, joka edistää sokeiden ja heikkonäköisten ihmisten oikeuksien toteutumista, tuottaa erityispalveluja ja toimii näkemisen asiantuntijana Suomessa.

Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry, www.kulttuuripalvelu.fi

Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry tukee näkövammaisten kulttuuriharrastusta ja edistää kulttuuritapahtumien saavutettavuutta. Näkövammaisten Kulttuuripalvelusta on mahdollista lainata kuvailutulkkauslaitteita.

Regnbågsankan rf, www.regnbagsankan.fi

Regnbågsankan on Setan alaisuudessa toimiva ruotsinkielinen edunvalvontajärjestö, joka palvelee sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvia henkilöitä.

Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf SAMS, samsnet.fi

Samarbetsförbundet kring funktionshinder on vammaisten ihmisten ruotsinkielinen edunvalvontajärjestö.

Selkokeskus, www.papunet.net/selkokeskus

Selkokeskuksen toiminnan tavoitteena on edistää selkokielistä tiedotusta, tiedonvälitystä ja kulttuuria.

Seta ry, www.seta.fi

Seta on valtakunnallinen ihmisoikeusjärjestö, jonka tavoitteena on, että kaikki voisivat elää yhdenvertaisina osana suomalaista yhteiskuntaa - riippumatta seksuaalisesta suuntautumisesta, sukupuoli-identiteetistä tai sukupuolen ilmaisusta.

Suomen Mielenterveysseura, www.mielenterveysseura.fi

Suomen Mielenterveysseura on kansanterveys- ja kansalaisjärjestö, joka edistää Suomessa asuvien mielenterveyttä, tekee ehkäisevää mielenterveystyötä ja rakentaa vapaaehtoisen kansalaistoiminnan edellytyksiä mielenterveyden alalla.

Suomen Pakolaisapu, www.pakolaisapu.fi

Suomen Pakolaisapu tukee pakolaisia ja maahanmuuttajia toimimaan aktiivisesti arjessa ja yhteiskunnan jäsenenä.

Transtukipiste, www.transtukipiste.fi

Transtukipiste tuottaa psykososiaalisia tukipalveluja transihmisille ja heidän läheisilleen sekä toimii sukupuolen monimuotoisuuden asiantuntijana.

Lähteet

Adam, Laurence. Haastattelu 27.2.2014. Haastattelijana Aura Linnapuomi.

Alanen, Anukaisa ja Hirvonen, Maija 2013. Esipuhe: Erityisryhmien viestintä ja viestinnän esteettömyys. *Puhe ja kieli*, 33:3. s. 85–89. Viitattu 2.4.2014.
ojs.tsv.fi/index.php/pk/article/view/9429/6718

Anttila, Annakaisa 2013. Haastattelu 17.11.2013. Haastattelijana Sini Kaartinen.

F1 Suomen rakentamismääräyskokoelma 2005. Esteetön rakennus. Määräykset ja ohjeet 2005. Ympäristöministeriön asetus esteettömästä rakennuksesta. Viitattu 16.4.2014.
www.finlex.fi/data/normit/28203-F1su2005.pdf

Flow Festival 2014. Liput. Viitattu 15.4.2014.
www.flowfestival.com/site2012/liput/

Green, Selma 2000. Tekstin päivitys Sari Salovaara ja Elina Pylsy 2008. Tekstin päivitys Anna-Maria Wiljanen 2009. *Saavutettava opastus; Liikkumis- ja toimimiseesteiset kävijät opastetuilla kierroksilla*. Kulttuurilla kaikille -palvelu / Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet KEHYS. Valtion taidemuseo. Viitattu 17.4.2014.
www.cultureforall.info/doc/tietopaketti_oppaat/saavutettava_opastus_ohje.pdf

Hiltunen, Anna-Kaisa. *Sanasto*. Kulttuurivähemmistöprojekti. Taidemuseoalan kehittämisyksikkö Kehys. Viitattu 5.11.2013.
www.cultureforall.info/doc/monikulttuurisuus_kansio/sanasto.pdf

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 1948. Ihmisoikeudet.net. Viitattu 16.4.2014.
www.ihmisoikeudet.net/uploads/materiaali/YK_Ihmisoikeuksien%20julistus.pdf

Invalidiliitto ry 2014 a. ISA-symboli. Viitattu 16.4.2014.
www.esteeton.fi/portal/fi/tieto-osio/rakennettu_ymparisto/isa-symboli/

Invalidiliitto ry 2014 b. Kulkuväylät. Viitattu 2.5.2014.
www.esteeton.fi/portal/fi/tieto-osio/rakennettu_ymparisto/kulkuvaylat/

Invalidiliitto ry 2014 c. Esteetön asuirakennus. Pukuhuone. Viitattu 5.5.2014.
www.esteeton.fi/portal/fi/tieto-osio/rakennettu_ymparisto/hygienia_ ja_saunatilat/pukuhuone/

Invalidiliitto ry 2014 d. Esteetön asuirakennus. Pesuhuone. Viitattu 5.5.2014.
www.esteeton.fi/portal/fi/tieto-osio/rakennettu_ymparisto/hygienia_ ja_saunatilat/pesuhuone/

Invalidiliitto ry 2009. ESKEH-projekti. Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus. Tiedonkeruulomake. Viitattu 16.4.2014.

www.esteeton.fi/portal/fi/esteettomyysprojektit/eskeh-projekti_esteettomyden_arviointimenetelman_ja_kartoituslomakkeen_kehittaminen/

Jyväskylän taidemuseo 2014. Taide tekee hyvää ja kulttuuri kuuluu kaikille! Viitattu 2.4.2014.

www.jyvaskyla.fi/taidemuseo/museokasvatus/kulttuuriluotsit

Krohn, Erkki 2013. Sähköpostihaastattelu 2.4.2013. Haastattelijana Aura Linnapuomi.

Kuulokynnys 2014. Kuuloliitto ry. Induktiosilmukat ja muut äänensiirtomenetelmät. Viitattu 5.5.2014.

www.kuulokynnys.fi/kuulokynnys/kuunteluymparisto/hyvan_kuunteluympariston_kriteerit/induktiosilmukat/

Kuuloliitto ry 2014. Induktiosilmukka. Viitattu 11.4.2014.

www.kuuloliitto.fi/fin/kuulo/apuvalineet/induktiosilmukka/

Liljeqvist, Per 2014. Sähköpostihaastattelu 12.3.2014. Haastattelijana Aura Linnapuomi.

Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 19.2.2010/133. Viitattu 20.5.2014.

www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100133?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Laki%20vammaisten%20henkil%C3%B6iden%20tulkkauspalvelusta

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380. Viitattu 20.5.2014.

www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20vammaisuuden

Linnapuomi, Aura & Paqvalén, Rita & Salovaara, Sari & Turpeinen, Iida 2014. *Teatteria kaikille! Opas teattereille saavutettavaan toimintaan*. Kulttuuria kaikille -palvelun julkaisuja 1/2014. Kulttuuria kaikille -palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry ja Suomen Teatterit ry. aDigi Oy. Helsinki

Markkula, Eija-Liisa 2014. Sähköpostihaastattelu 5.5.2014. Haastattelijana Aura Linnapuomi.

Matheson, Niki 2014. Sähköpostihaastattelu 2.4.2014. Haastattelijana Aura Linnapuomi.

Näkövammaisten Keskusliitto ry 2014 a. Ohjaavat materiaalit. Viitattu 11.4.2014.

www.nkl.fi/fi/etusivu/esteettomyysratkaisut/ymparisto/ohjaavat

Näkövammaisten Keskusliitto ry 2014 b. Väreillä ja kontrasteilla selkeä ja turvallinen ympäristö. Viitattu 5.5.2014.

www.nkl.fi/fi/etusivu/esteettomyysratkaisut/ymparisto/selkea_ymparisto

Näkövammaisten Keskusliitto ry ja Allergia- ja astmaliitto 2005. Kannanotto opaskoiran käyttäjien ja allergisten ihmisten osallistumisosoikeuksien turvaamiseksi. Viitattu 11.4.2014.

www.nkl.fi/fi/etusivu/ajankohtaista/lausunto/kannanotot/4964

Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry 2013. Kuvailutulkkaustoimikunnan ohjeet kuvailutulkille. Viitattu 1.4.2014.

www.kulttuuripalvelu.fi/?id=205

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Vammaisyhteisöjen kulttuuritoiminta ja kulttuurin saavutettavuuden edistäminen. Viitattu 1.4.2014.

www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/avustukset/Avustukset_vammaisyhteisöjen_kulttuuritoimintaan_ja_kulttuurin_saavutettavuuden_edistamiseen

Pesola, Kirsti 2009. *Esteettömyysopas - mitä, miksi miten*. Invalidiliiton julkaisu O.39. Tyylipaino Oy.

Poliisi 2014. Vammaisen pysäköintilupa. Viitattu 11.4.2014.

www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/0/37BC5B01825F85BBC2256BCA0036ACA3?opendocument

Rakennustietosäätiö 2007. *Esteetön rakennus ja ympäristö. Turvallinen toimia ja liikua, suunnitteluopas*. Rakennustietosäätiö.

Ruskovaara, Anna (toim.) 2009. *Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus. Opas kartoituksen tilaajalle ja toteuttajalle*. Invalidiliitto ry / ESKEH-projekti. Invalidiliiton julkaisu O.38., 2009. Kirjapaino Öhrling Oy.

Saanko olla kulttuurikaverisi? 2013. Esite. Helsingin kulttuurikeskus. Helsingin kaupunki, Sosiaali ja terveystieteiden virasto.

Salo, Outi 2013 a. *Viestintää kaikille - Saavutettavan viestinnän opas kulttuuritoimijoille*. Päivitetty versio 2013. Kulttuuria kaikille -palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry. aDigi Oy. Helsinki.

Salo, Outi 2013 b. Haastattelu 25.3.2013. Haastattelijana Sini Kaartinen.

- Salonlahti, Outi 2014. "Voi, kun te näkevät voisitte käyttää kuvailutulkkauksia!"
Prinsessa Ruusunen kuvailutulkattiin Kansallisbaletissa. Kulttuuria kaikille -palvelu /
Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry. Viitattu 2.4.2014.
www.kulttuuriakaikille.fi/doc/esimerkit_ja_kokemukset/Prinsessa_Ruusunen_kuvailutulkattiin_Kansallisbaletissa.pdf
- Salovaara, Sari 2014. Haastattelutapaaminen 19.5.2014. Haastattelijana Aura Linnapuomi.
- Selkokeskus 2014. Selkokielen määritelmä. Viitattu 12.01.2013.
papunet.net/selkokeskus/teoriaa/maaritelma.html
- Sutinen, Heli 2014. Sähköpostihaastattelu 3.4.2014. Haastattelijana Aura Linnapuomi.
- Suomen Teatterit ry 2014. Teatteritekstitysten välityspalvelu -hanke valmistuu kevään aikana. Viitattu 8.5.2014.
www.suomenteatterit.fi/2014/04/teatteritekstitysten-valityspalvelu-hanke-valmistuu-kevaan-aikana/
- Svensson, Elisabet 2003. *Museo kaikille. Pohjoismainen esteettömyys- ja saavutettavuusopas*. Taidemuseoalan kehittämissyksikkö Kehys. Valtion taidemuseo. Gladius Oy, Kirjapaino Oy West Point.
- Turpeinen, Iida 2013. Selvitys suomalaisten teattereiden tekstityskäytännöistä & ehdotuksia teatteritekstityksen edistämiseksi. Suomen Teatterit ry. Tilaaaja Kuuloliitto ry.
www.suomenteatterit.fi/jasenpalvelut/tutkimukset-ja-julkaisut/
- Valtakunnallinen vammaisneuvosto 2014. Palvelukoira asiakkaana. Viitattu 13.5.2014.
www.vane.to/index.php?option=com_content&view=article&id=74:palvelukoira-asiakkaana&catid=3:kirjasto&Itemid=4
- Valvira, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto 2012. Tupakkalaki ulkoalueilla järjestettävissä yleisötilaisuuksissa. Viitattu 17.3.2013.
www.valvira.fi/files/tiedostot/v/a/Valvira_ohje_viranomaisille_8_2012.pdf
- Varho, Jenni 2014. Sähköpostihaastattelu 14.5.2014. Haastattelijana Aura Linnapuomi.
- Yhdenvertaisuus.fi 2014. Syrjinnästä vapaa alue. Viitattu 16.4.2014.
www.yhdenvertaisuus.fi/kampanjat/syrjinnasta_vapaa_alue/

Liite 1

Saavutettavuuden ja moninaisuuden tarkistuslista tapahtumille

Tämä tarkistuslista on tarkoitettu avuksi kulttuurifestivaalien saavutettavuuden ja moninaisuuden omatoimiseen arvioimiseen ja kehittämiseen. Tarkistuslista toimii myös muistilistana ja ideoinnin tukena.

Tarkistuslistan osiot

- A) Strateginen työ ja suunnittelu
- B) Moninaisuusnäkökulmien huomioiminen
- C) Viestintä
- D) Hinnoittelu
- E) Asiakaspalvelu ja lipunmyynti
- F) Tapahtuma-alue ja -tilat sekä kalusteet
- G) Ohjelmatarjonnan saavutettavuus

A) Strateginen työ ja suunnittelu

	Kyllä	Ei
Onko tapahtuma ja koko henkilöstö sitoutunut saavutettavuuden ja moninaisuuden huomioon ottamiseen?	☐	☐
Pyritäänkö asenneilmapiiriin, joka on avoin erilaisuudelle ja vähemmistöjen huomioimiselle?	☐	☐
Onko ulkopuolinen asiantuntija kartoittanut tapahtuman saavutettavuutta?	☐	☐
Onko tapahtumalla saavutettavuus- ja/tai moninaisuussuunnitelma?	☐	☐
Onko saavutettavuutta ja moninaisuutta edistävät toimenpiteet otettu mukaan toiminnan suunnitteluun ja seurantaan, myös talousarvioihin?	☐	☐
Tehdäänkö toiminnan suunnittelun ja toteutuksen eri vaiheissa yhteistyötä sidosryhmien, myös saavutettavuusalan asiantuntijoiden ja kokemusasiantuntijoiden, kuten toimimisesteisten henkilöiden, kanssa?	☐	☐
Voivatko tapahtuman asiakkaat osallistua tapahtuman kehittämiseen sekä keskusteluun esitystarjontaan liittyvistä valinnoista?	☐	☐
Onko henkilökunnan osaamista kehitetty saavutettavuuteen ja moninaisuuteen liittyvien koulutusten avulla?	☐	☐
Onko tapahtumalla nimetyt vastuhenkilöt saavutettavuuteen liittyen?	☐	☐
Tarjotaanko asiakkaille mahdollisuutta antaa kommentteja ja palautetta monilla eri tavoilla?	☐	☐

B) Moninaisuusnäkökulmien huomioiminen

Kyllä Ei

Tuodaanko viestinnässä ja tapahtumapaikalla aktiivisesti esiin, että jokainen on tervetullut, ja että syrjintää ei sallita?

Onko kaikkien ammattiryhmien palkkaamisessa ja vapaaehtoisten valinnassa moninaisuuden huomioiminen osa menettelytapoja?

Onko hakijoiden kohdalla mahdollista soveltaa tavoitteellista rekrytointia työhönoton yhteydessä (esim. vaatimusten soveltaminen kielitaidon, koulutustaustan tai aiemman kokemuksen osalta)?

Onko kaikilla henkilökuntaan kuuluvilla yhdenvertaiset mahdollisuudet työssä kehittymiseen?

Kuunnellaanko suunnitteluvaiheessa kaikkien festivaalin tuotantoryhmään kuuluvien näkemyksiä sisältövalinnoista?

Tehdäänkö ohjelmatarjonnan suunnittelussa ja toteutuksessa yhteistyötä erilaisten väestöryhmien, kuten kulttuuri- ja kielivähemmistöjen, vammaisryhmien ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kanssa?

Otetaanko ohjelmatarjonnan valitsemisessa ja työstämisessä huomioon moninaisuusnäkökulmia?

Tehdäänkö aktiivisesti työtä sen eteen, että ohjelmatarjonnassa vältetään esimerkiksi vähemmistöihin liittyvien ennakkoluulojen ja stereotyyppien vahvistamista?

Tekeekö tapahtuma osallistavaan kasvatukseen pyrkivää yhteistyötä (esimerkiksi koulujen kanssa)?

Onko asiakkaille, työntekijöille ja esiintyjille tarjolla tilaa, jota voi käyttää hiljentymiseen ja tarpeen vaatiessa myös rukoilemiseen?

C) Viestintä

	Kyllä	Ei
Ovatko käytetyt viestintämateriaalit visuaalisesti selkeitä?	☐	☐
Onko viestinnässä käytetty kieli selkeää ja ymmärrettävää?	☐	☐
Ovatko tärkeimmät tiedot helposti löydettävissä ja ymmärrettävissä?	☐	☐
Käytetäänkö viestinnässä monipuolisesti erilaisia tiedotusväyliä?	☐	☐
Kohdennetaanko tiedotusta myös suoraan erilaisille vähemmistöryhmille, kuten vammais-, kieli- ja kulttuurivähemmistöjen järjestöille sekä muille moninaisuutta edustaville tahoille?	☐	☐
Kerrotaanko tapahtuman esteettömyydestä ja saavutettavuudesta symbolien ja tekstien avulla		
a) verkkosivuilla?	☐	☐
b) esitteissä?	☐	☐
Annetaanko verkkosivuilla, esitteissä ja muussa viestintämateriaalissa yhteystiedot henkilölle, jolta voi kysyä lisätietoja tapahtuman saavutettavuudesta?	☐	☐
Onko viestinnässä käytetty useita eri kieliä, myös selkokieltä ja viittomakieltä?	☐	☐
Onko verkkosivujen toteutus esteetön? (Ks. Verkkosisällön saavutettavuusohjeet WCAG 2.0 -ohjeistus: www.w3.org/Translations/WCAG20-fi/).	☐	☐

Onko verkkosivuille teetetty esteettömyystestaus? Testauksen voi tilata esimerkiksi Näkövammaisten Keskusliiton Annanpuran kautta: <http://www.annanpura.fi/uusi-sivu>).

Onko tietoa tarpeen mukaan tarjolla myös pistekirjoituksella?

Onko tapahtuma-alueella selkeitä opasteita, jotka on varustettu symbolikuvien ja tekstein?

Onko opastinjärjestelmä johdonmukainen ja katkeamaton?

Ovatko opasteet hyvin valaistuja?

Ovatko opasteet helposti luettavissa niin seisoma- kuin istumakorkeudelta?

Onko tapahtuma-alueella pääopaste?

Onko kävijöille tarjolla mukaan otettavia tapahtuma-alueen opaskarttoja?

Onko paikan päällä tarjolla tunnusteltavaa tapahtuma-alueen ja -tilojen ja niitä ympäröivien katujen kohokarttaa, joka palvelee näkövammaisia kävijöitä?

Onko tapahtuman verkkosivuilla tarjolla sanakarttaa, eli äänireittikarttaa? (Sanakartta palvelee näkövammaisia kävijöitä, ja siinä on sanallisia neuvoja tapahtuman olennaisten palvelujen löytämisestä ja sijainnista.)

Käytetäänkö kuulutuksissa eri kieliä?

Ovatko kuulutusten sisällöt tarjolla myös tekstinä esimerkiksi mahdollisilla näytöillä (ns. screeneillä) tai paperilla?

Tiedotetaanko ohjelmiston esityksissä mahdollisesti olevista kovasta äänentasosta, vilkkuvista valoista, savusta tai voimakkaista tuoksuista etukäteen?

D) Hinnoittelu

	Kyllä	Ei
Huolehditaanko siitä, että toimimisesteisten henkilöiden avustajien ja tulkkien sisäänpääsy on aina maksuton?	☐	☐
Onko lippujen hintoja porrastettu (alennuksia esimerkiksi opiskelijoille, työttömille ja eläkeläisille)?	☐	☐
Onko perheille tarjolla perhelippu? (Esimerkiksi kaksi aikuista, kaksi lasta. Huom: perhelippuun ei saa sisältyä vanhempien sukupuoleen kohdistuvia rajoituksia.)	☐	☐
Onko ajankohtia tai ohjelmasisältöjä, joihin on maksuton pääsy kaikille?	☐	☐
Myönnetäänkö ryhmille, myös pienryhmille, alennusta?	☐	☐
Tarjotaanko vapaalippuja esimerkiksi henkilöille, jotka ovat taloudellisesti heikommassa asemassa?	☐	☐
Pyritäänkö myymättömiä lippuja saamaan käyttöön eri tavoin, esimerkiksi tarjoamalla niitä tietyille ryhmille?	☐	☐
Onko oheispalvelujen kuten ravintoloiden, kahviloiden ja ohjeist tuotteiden hinnoittelussa huomioitu myös pienituloisia henkilöitä tai useamman hengen perhekuntia?	☐	☐

E) Asiakaspalvelu ja lipunmyynti

Kyllä Ei

Onko asiakaspalveluhenkilökunta varautunut käyttämään eri kieliä ja erilaisia kommunikaatiotapoja (esimerkiksi paperille kirjoittaminen)?

Onko asiakaspalveluhenkilökunta koulutettu lipunmyynti- ja infopisteessä mahdollisesti olevan induktiosilmukan tai vastaavan kuulon apuvälineen käyttöön?

Ovatko induktiosilmukan tai vastaavan laitteiston käyttöohjeet helposti henkilökunnan saatavilla?

Pidetäänkö induktiosilmukkaa tai vastaavaa laitteistoa päälle kytkettynä ja huolletaanko se säännöllisesti?

Kerrotaanko mahdollisesta induktiosilmukan tai vastaavan laitteiston käyttömahdollisuudesta symbolilla?

Onko henkilökunta tietoinen tapahtuma-alueen ja -tilojen esteettömyysratkaisuista sekä tapahtuman saavutettavuutta edistävästä palveluista? Osataanko niitä tuoda esiin ja tarjota asiakkaille?

Onko henkilökunta tietoinen katsomossa mahdollisesti olevasta induktiosilmukasta tai muusta vastaavasta kuulon apuvälineestä siten, että osaa tarvittaessa tarjota asiakkaalle kuuloympäristön kannalta parhaiten toimivan paikan?

Kerrotaanko katsomossa mahdollisesti olevasta induktiosilmukasta tai vastaavasta laitteistosta symbolilla? Kerrotaanko lisäksi silmukan tai vastaavan laitteiston kuuluvuusalue?

Varataanko mahdollista viittomakielistä tulkkausta seuraaville katsojille paikkoja, joista on mahdollisimman hyvä näkyvyys sekä tulkkeihin että lavalle? Huolehditako siitä, että lipunmyyntihenkilökunta on tietoinen em. paikoista?

Varataanko mahdollista kaikille katsojille näkyvää kielensisäistä tekstitystä seuraaville katsojille paikkoja, joista on mahdollisimman hyvä näkyvyys sekä tekstitykseen että lavalle? Huolehditaanko siitä, että lipunmyyntihenkilökunta on tietoinen em. paikoista?

Varataanko mahdollista kaikille katsojille näkyvää kirjoitustulkkausta seuraaville katsojille paikkoja, joista on mahdollisimman hyvä näkyvyys sekä kirjoitustulkkaukseen että lavalle? Huolehditaanko siitä, että lipunmyyntihenkilökunta on tietoinen em. paikoista?

Onko lipunmyynti- ja infopisteessä lainattavissa apuvälineitä, kuten rollaattoreja, pyörätuoleja, kävelykeppejä, mukaan otettavia tuoleja ja lastenrattaita?

Onko lippujen hankkimiseen tarjolla erilaisia vaihtoehtoja, kuten puhelinmyynti, verkkomyynti ja fyysiset myyntipisteet?

Voiko kaikkia lipputyyppejä, myös erilaisia alennus- ja erikoislippuja (kuten pyörätuolipaikat) hankkia kaikista lipunmyyntikanavista?

Voiko avustaja- tai opaskoiran kanssa valita paikan siten, että koira on käyttäjänsä välittömässä läheisyydessä, tai onko koira mahdollista jättää turvalliseen paikkaan esityksen ajaksi?

Onko mahdollinen lippuverkkokauppa teknisesti esteetön?

Ovatko mahdolliset lippujen fyysiset myyntipisteet esteettömiä?

Jos lipunmyynti on ulkoistettu, onko huolehdittu, että lipunmyynnissä tunnetaan tapahtuman saavutettavuustiedot?

Onko tapahtuma-alueella ja -tiloissa yleisavustajia (vakuutuksen piirissä olevia avustamiseen koulutettuja vapaaehtoisia henkilöitä), jotka voivat avustaa kävijöitä erilaisissa yleisissä asioissa?

Voiko tapahtumaan osallistua yhdessä vapaaehtoisen kulttuuriluotsin/-kaverin tai vastaavan kanssa? Yleensä vapaaehtoiselle luotsille/kaverille tms. tarjotaan maksuton sisäänpääsy ja hänen kanssaan osallistuvalla kävijällä edullinen pääsylippu.

Onko tarjolla erilaisia ryhmille suunnattuja palveluja kuten taiteilija- tai esiintyjätapaamisia, ryhmäopastuksia ja työpajoja?

Onko tapahtuman ohjelmatarjonnan ajankohdissa monipuolisuutta, kuten esimerkiksi päivänäytöksiä?

Voiko tapahtuman aukioloajoissa (esimerkiksi mahdollisen näyttelytoiminnan osalta) joustaa? Onko mahdollista tutustua tapahtuman tarjontaan silloin, kun paikalla ei ole muita kävijöitä?

Järjestääkö tapahtuma ohjelmaa myös muualla kuin tapahtuma-alueella ja -tiloissa? Jalkautuuko tapahtuma esimerkiksi erilaisiin laitoksiin?

F) Tapahtuma-alue ja -tilat sekä kalusteet

Kyllä Ei

Voiko tapahtuma-alueelle saapua monin eri tavoin kuten julkisella liikenteellä, taksilla, henkilöautolla ja polkupyörällä?

Onko tapahtuma-alueen sisäänkäynnin luona auton pysähtymispaikka saattavalle liikenteelle?

Onko tapahtuma-alueen esteettömän sisäänkäynnin lähellä esteettömiä asianmukaisin tunnuksin varustettuja ja maksuttomia autopaikkoja?

Onko esteettömiltä autopaikoilta tapahtuma-alueelle johtava reitti esteetön?

Onko tapahtuma-alueelle esteetön sisäänkäynti?

Mikäli tapahtuma-alueen pääsisäänkäynti ei ole esteetön, onko reitti esteettömälle sisäänkäynnille merkitty selkeillä opasteilla?

Esteetön liikkuminen (koskee tapahtuma-alueelle saapumiseen liittyviä alueita ja tiloja, kaikkia yleisötiloja, esiintymislavoja sekä henkilökunnan ja esiintyjien tiloja):

• onko ovien kulkuaukkojen leveys vähintään 850 mm?

• ovatko ovien vetimet, ovenavauspainikkeet ja ovikellot sekä -puhelimet 850–1100 mm korkeudella?

• ovatko kulkuväylät riittävän leveät (pyörätuolin kääntymissäde 1500 mm)?

• ovatko kulkuväylien pintamateriaalit kovia, tasaisia ja märkänäkin luistamattomia?

• onko mahdollisten kynnysten korkeus enintään 20 mm?

• ovatko ovet kevyesti avattavia tai automaattisesti aukeavia?

• ovatko mahdolliset luiskat riittävän loivia (vähemmän kuin 8 %)?

• onko yli 1000 mm tasoeroissa hissi tai porrasnostin?

• onko hissi riittävän tilava ja esteetön?

Onko lipunmyynti- ja infopiste sijoitettu esteettömän sisäänkäynnin läheisyyteen esteettömään paikkaan?

Onko tapahtuma-alueella tarjolla tasaisin väliajoin levähdyspaikkoja, myös erikorkuisia penkkejä, joissa on selkä- ja käsinojat?

Onko palvelupisteet kuten lipunmyynti- ja infopiste suunniteltu siten, että pöytätasot ovat 750–800 mm korkeudella ja niiden alla on vapaata polvitilaa vähintään 670 mm?

Onko lipunmyynti- ja infopisteeseen, katsomoihin tai niiden osiin sekä esiintymislavoille asennettu säännöllisesti huollettu induktiosilmukka tai vastaava kuulon apuväline, jota pidetään päälle kytkettynä?

Onko sekä tapahtuman kävijöille että henkilökunnalle tarjolla esteettömiä ja sukupuolineutraaleja wc-tiloja? (Sukupuolineutraali wc-tila huomioi sukupuoli-identiteettien moninaisuuden, ja lisäksi sukupuolineutraalius mahdollistaa vammaiselle henkilölle vastakkaista sukupuolta olevan avustajan.)

Onko ulkoilmatapahtuman alueella siirrettävää wc-tilaa, jonka mitat ovat mahdollisimman lähellä esteettömän wc:n ohjeistuksia?

Onko tapahtuman esiintyjille ja henkilökunnalle tarjolla esteettömiä ja sukupuolineutraaleja pukeutumis- ja peseytymistiloja?

Onko katsomoissa esteettömiä pyörätuolipaikkoja (katsomossa tulee olla vähintään kaksi pyörätuolipaikkaa 60 istuinpaikkaa kohden)?

Onko katsomoiden eri osissa useita valinnaisia esteettömiä pyörätuolipaikkoja?

Onko esteettömien pyörätuolipaikkojen läheisyydessä maadoitettuja pistorasioita (esimerkiksi sähköpyörätuolia tai hengityskonetta varten)?	☐	☐
Onko esteettömien pyörätuolipaikkojen yhteydessä tilaa tai istuinpaikka myös avustajalle?	☐	☐
Onko seisomakatsomoissa tarjolla pyörätuolia käyttäville asiakkaille tarkoitettu, luiskalla varustettu katsomokoroke?	☐	☐
Onko katsomoissa siirrettäviä istuimia tulkeille ja muille tarvitseville?	☐	☐
Onko tarjolla istuinkorokkeita niille, jotka muuten eivät näe esiintyjä/esityksiä penkkiriveiltä (lapset, lyhytkasvuiset henkilöt)?	☐	☐
Ovatko katsomoiden portaat varustettu käsijohteilla (nk. kaiteilla)?	☐	☐
Ovatko katsomoiden rivinumerot koholla? (Koholla olevat rivinumerot ovat tunnusteltavissa, mikä voi helpottaa näkövammaisten henkilöiden tiedon saantia.)	☐	☐
Onko kalusteiden ja pintojen materiaalit ja värit valittu siten, että esimerkiksi katsomon askelmat ja istuimet on helppo erottaa (tasoeroja tulee korostaa riittävillä tummuuskontrasteilla)?	☐	☐
Ovatko mattomateriaalit riittävän kovia ja matot hyvin kiinnitettyjä lattiaan?	☐	☐
Onko valaistus sisätiloissa riittävän voimakas, tasainen ja häikäisemätön?	☐	☐
Onko kulkuväylät valaistu selkeästi niin sisä- kuin ulkotiloissa?	☐	☐

Onko mahdollisesti pimennetyssä katsomossa valaistus, jonka avulla voi suunnistaa ulos tai omalle paikalleen?

Onko ravintolat ja kahvilat sisustettu tarpeeksi väljästi? Onko osa pöydistä ja tuoleista sijoitettu niin, että niitä pääsee käyttämään myös apuvälineiden kanssa?

Ovatko ravintoloiden ja kahviloiden pöytätasot 750–800 mm korkeudella, ja onko niiden alla vapaata polvitilaa vähintään 670 mm?

Onko ravintoloissa ja kahviloissa tarjolla myös tukevia, erikorkuisia ja selkä- ja käsinojin varustettuja istuimia?

Onko ravintoloiden ja kahviloiden ruokalistoissa selkeät erityisruokavalioihin liittyvät merkinnät?

Onko ravintoloissa ja kahviloissa tarjolla monipuolisesti erilaisia ruokavaihtoehtoja, myös kasvisvaihtoehtoja? Huomioidaanko laktoosi- ja maitoallergikot sekä keliakikot?

Ovatko mahdolliset kertakäyttöastiat tukevia?

Huolehditaanko sisätiloissa hyvästä ilmanlaadusta esimerkiksi siivoamalla ja tehokkaalla ilmanvaihdolla?

Käytetäänkö hajusteettomia pesu- ja puhdistusaineita, myös hajusteetonta käsisäippuaa?

Vältetäänkö somistuksessa voimakkaan tuoksuisia ja myrkyllisiä kasveja?

Pyritäänkö ulkoilmatapahtuma järjestämään paikassa, joka on tuulelta suojassa ja jossa maasto on pölyämätöntä?

Onko tarjolla esteettömiä tupakointialueita ulkona ja esteettömiä tupakointihuoneita sisätiloissa?

Onko suunnittelussa huomioitu sähköliherkkiä henkilöitä esimerkiksi tarjoamalla tiloja tai alueita

a) joilla ei ole langatonta verkkoa?

b) joissa ei ole loisteputkivaloja tai energiansäästölamppuja?

c) joissa tietokoneita ei käytetä ja mobiililaitteet pidetään suljettuina tai lentotilassa?

Huomioidaanko tapahtuman turvallisuussuunnitelmassa myös toimimisesteiset henkilöt?

Ovatko poistumisreitit mahdollisimman esteettömiä?

Annetaanko palohälytykset äänimerkin lisäksi myös hälytyksellä, joka perustuu vilkkuvaan valoon?

Onko uloskäynnit ja varauloskäynnit selkeästi merkitty ja valaistu?

G) Ohjelmatarjonnan saavutettavuus

Kyllä Ei

Onko ohjelmatarjonnassa kuten teatteriesityksissä, konserteissa, elokuvissa tai opastetuilla kierroksilla tarjolla

a) kuvailutulkausta?

b) tulkausta viittomakielelle?

Onko ohjelmassa tarjolla viittomakielisiä esityksiä (eli esityksiä, joiden lähdekieli on viittomakieli)? Ovatko mahdolliset viittomakieliset esitykset puhetulkattu?

Onko tapahtuman keskustelutilaisuuksissa tarjolla puheenvuorojen ja keskustelun kirjoitustulkausta?

Onko tapahtumassa mahdollisesti järjestettäviä opastuksia mahdollista tilata

a) kuvailutulkattuna?

b) tulkattuna viittomakielelle?

c) kirjoitustulkkauksella?

d) selkokielen käyttäjiä huomioiden?

Onko tapahtuman teatteriesityksissä, konserteissa tai elokuvissa tarjolla kielensisäistä tekstitystä? (Kielensisäinen tekstitys palvelee erityisesti kuuroja ja huonokuuloisia henkilöitä sekä kieltä opettelevia henkilöitä.)

a) kaikille katsojille näkyvillä oleva kielensisäinen tekstitys? tai

b) kielensisäinen tekstitys, joka näkyy katsojille jaettavilla henkilökohtaisilla kannettavilla tekstityslaitteilla?

Tarjotaanko kuvailu-, viittomakielen ja kirjoitustulkeille sekä kielensisäisille tekstittäjille mahdollisuutta seurata harjoituksia ja esityksiä maksutta tulkkausten ja tekstitysten valmistelemiseksi?

Jos asiakas tuo tapahtumaan oman tulkin, helpotetaanko tulkin työtä eri tavoin? (Esimerkiksi tarjoamalla ennakkomateriaalia sisällöstä ja tarjomalla mahdollisuutta seurata harjoituksia ja esityksiä maksutta.)

Tiedotetaanko tarjotuista tulkkauspalveluista ja kielenvälityksestä sekä yleisessä viestinnässä että suoraan kohderyhmille? (Esimerkiksi tiedotus kuvailutulkattusta teatteriesityksestä sekä tapahtuman verkkosivuilla ja esitteissä että suoraan näkövammaisyhdistyksille.)

Lähetetäänkö teatteriesitysten ja konserttien mahdollista kuvailutulkkausta käyttäville henkilöille keskeiset ennakotiedot etukäteen esteettömässä muodossa? (Esimerkiksi kokoontumispaikka tapahtuma-alueella, paikka jossa kuulokkeet jaetaan, kellonaika, jolloin kuvailutulkkaus alkaa kuulua kuulokkeista jne.)

Lähetetäänkö teatteriesitysten ja konserttien mahdollista kuvailutulkkausta käyttäville henkilöille esteettömässä muodossa olevaa ennakkomateriaalia (esimerkiksi käsiohjelma) esteettömänä teksti- tai äänitiedostona?

Voitaanko esimerkiksi näkövammaisryhmille järjestää mahdollisuus tutustua etukäteen teatteriesityksen tai konsertin lavastukseen ja puvustukseen tunnustelemalla?

Onko tarjolla kävijöitä palvelevaa teknologiaa, joka lisää mahdollisuuksia saada tietoa tai elämyksiä vaihtoehtoisilla tavoilla? (Esimerkiksi mobiililaitteille ladattavat sovellukset.)

Onko mahdollisen näyttelytarjonnan suunnittelussa ja toteutuksessa huomioitu esteettömyyttä? (Esimerkiksi väljät kulkureitit, teosten ja esineiden lähelle pääseminen sekä mahdollisuudet koskettaa.)

Onko tapahtuman ja sen ohjelmatarjonnan suunnittelussa mahdollista huomioida selkokieltä tarvitsevia asiakkaita? (Esimerkiksi käyttämällä selkokieltä viestinnässä ja tekemällä yhteistyötä selkokielen käyttäjien kanssa ohjelmiston ja palvelutarjonnan suunnittelussa.)

Liite 2

Ikäihmisten erityistarpeet

Vanheneminen

Suomi on Euroopan nopeimmin ikääntyvä kansakunta. Tilastokeskuksen mukaan vuoteen 2060 mennessä eläkeikäisten eli 65 vuotta täyttäneiden määrä kaksinkertaistuu vajaasta miljoonasta lähes 1,8 miljoonaan. Ikäihmisten määrän lisääntyminen tarkoittaa käytännössä sitä, että tarve esteettömille ja saavutettaville ratkaisuille kaikilla elämänalueilla kasvaa entisestään.

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa *Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi*¹ todetaan, että väestön ikärakenteen muuttuessa koko yhteiskunnan on sopeuduttava entistä iäkkäämmän väestön tarpeisiin. Tämä koskee kaikkia elämän alueita asumis- ja liikennepalveluista kulttuuri- ja sivistyspalveluihin. Kuntien ja valtion ohella muutos tulisi ottaa huomioon myös järjestösektoreilla sekä yksityisiä palveluita kehitettäessä.

Samaisessa sosiaali- ja terveysministeriön tutkimuksessa osallisuus nostetaan yhdeksi keskeisistä ihmisarvoisen vanhuuden turvaavista eettisistä periaatteista itsemääräämisoikeuden, voimavarojen riittävyyden, oikeudenmukaisuuden, yksilöllisyyden ja turvallisuuden rinnalla.²

Vaikka ministeriön selvityksessä puhutaankin lähinnä kunnallisten palveluiden kehittämisestä ja turvaamisesta, nämä periaatteet ovat sovellettavissa myös muihin kuin kunnallisiin kulttuuripalveluihin, muun muassa yksityisen sektorin toimijoihin, ja tämän julkaisun kohdalla erityisesti tapahtumien järjestämiseen.

Kulttuurin hyvinvointivaikutukset

Sekä Suomessa että kansainvälisesti on tehty lukuisia tutkimuksia ja selvityksiä kulttuurin hyvinvointivaikutuksista, esimerkkinä *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014*³. Aineiston johtopäätöksiä kulttuurin vaikutuksista ikäihmisten elämänlaatuun ovat mm.: 1) taide tuottaa elämyksellisyyttä ja iloa sekä vahvistaa ihmisen identiteettiä, 2) uudet kokemukset, lisääntynyt kommunikointi, avoin vuorovaikutus ja empatian kasvu tukevat ja vahvistavat ihmisen itsetuntoa sekä 3) osallistava kulttuuri lisää sosiaalista hyvinvointia, kasvattaa sosiaalista pääomaa ja aktivoi kanssakäymiseen.

1 Sosiaali- ja terveysministeriö 2013

2 Sosiaali- ja terveysministeriö 2013

3 Liikanen 2010

Kulttuurista nauttiminen, sen seuraaminen ja siihen osallistuminen ovat ihmisen perusoikeuksia, jotka on kirjattu sekä perustuslakiuudistukseen vuonna 1999 että Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien julistukseen. Ikärakenteen nopeaa muutosta ei kuntien omissa kulttuuripalveluissa ja kunnallisesti tai valtiollisesti rahoitettavissa hankkeissa ole kuitenkaan riittävästi huomioitu. 60+ -vuotiaat uhkaavat jäädä väliinpuotoajiksi, kun työelämän tarjoama sosiaalinen verkosto häviää. Myös puolison menehtyessä usein menetetään kontakteja ulkomaailmaan.

Kansainväliset esimerkit

Suomen vanhin musiikkifestivaali, Pori Jazz, järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 1966 ja Turun Ruisrock vuonna 1970. Festivaalikansaa on siis vaeltanut Poriin jo 59 vuotta, Turkuun 45 vuotta. Vanhin suomalainen festivaalikävijäsuokupolvi on jo yli seitsemänkymmentävuotias.

Irlannissa, Walesissa, Hollannissa ja Skotlannissa järjestetään 60+-ikäpolvelle suunnattuja festivaaleja, joissa juhlistetaan ikääntymistä ja luovuuden jatkumista. Tapahtumat ovat laajoja niin ohjelmistoltaan kuin kävijämääriltäänkin. Esimerkiksi vuonna 2013 Luminare-festivaalilla Skotlannissa nähtiin yhteensä yli 350 esitystä. Näillä festivaaleilla ikääntyvä väestö on paitsi kohderyhmä, myös itse taiteen tekijöitä.

Suomesta vastaava festivaali puuttuu vielä. Eläkeiässä on sukupolvi, joka on tottunut käymään konserteissa ja festivaaleilla, innostunut oppimaan uutta ja rikkomaan rajojaan. Perinteinen mielikuva eläkeläisestä kaipaa tuulettamista. Ihmisen ikääntyessä hänelle tulee kuitenkin erityistarpeita, joita myös tapahtumajärjestäjien tulisi ottaa huomioon ohjelmistoa ja järjestelyitä miettiessään.

Lähteet

Liikanen, Hanna-Liisa 2010. *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014*. Opetusministeriön julkaisu 2010:1

Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. *Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi*.

www.kulttuuriakaikille.fi
www.kulturforalla.fi
www.cultureforall.fi

Finland Festivals

Opetus- ja
kulttuuriministeriö

lasipalatsi

ISBN 978-952-6677-22-4 (PDF)

ISSN 2341-913X